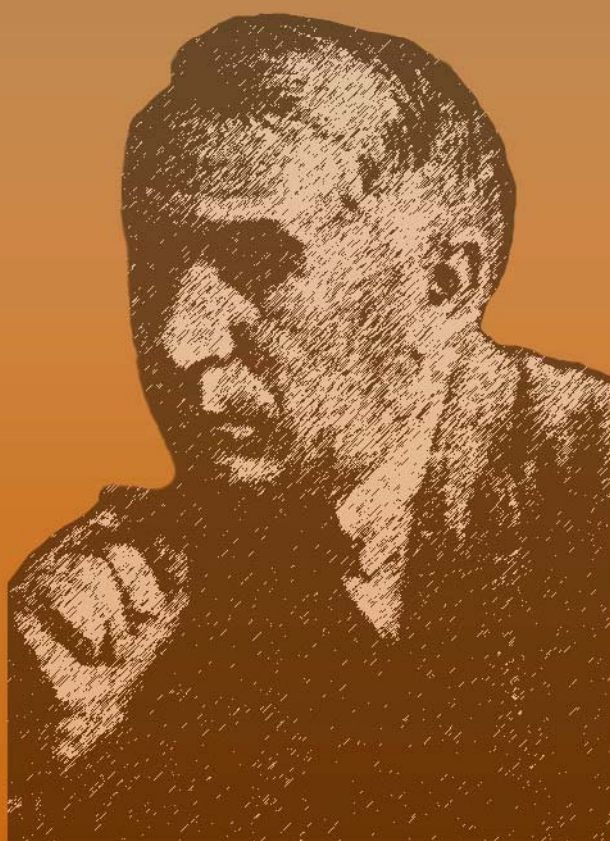

Móra Ferenc

Hannibál föltámasztása

*Mercator
Stúdió*

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra értékeinek ápolása érdekében az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió.

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 7062 83 1

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

MÓRA FERENC

HANNIBÁL FÖLTÁMASZTÁSA

1

Ahogy a magyar határon leszedtek bennünket a vonatról, a nyakába ugrottam az első fináncnak és akkorát cuppantottam a képére jobbról-balról, hogy beletántorodott. Ugyan nem tudom, finánc volt-e, éntőlem lehetett fegyőr, postás, tűzoltó, akármilyen fegyvernem, a színes posztón akkor se igen tudtam eligazodni, amikor magam is azt hordtam.

Dia kerekre nyitotta álmosan hunyorgó szemét:

– Testvéred talán? – kérdezte oroszul.

– Hogyne volna testvérem, hiszen magyar ember – feleltem neki én is oroszul. Mert akkor még kevés volt a magyar tudománya ahhoz, hogy a magunk nyelvén értethettem volna meg vele, micsoda fürgeteges öröm lehet az, amely egy magyar emberrel még a fináncot is megcsókoltatja.

– Ó, te szegény ember – simogatta meg Dia gyöngéden a bal karom helyét. (Mert a bal karom ott maradt a taganrogi kórházban. Éppen a Dia apja vágta le. Odahozta Diát az ágyamhoz, elmagyarázta neki, hogy mikor kell levenni a kötést, és ránkparancsolt, hogy csókoljuk meg egymást előtte is, ha már a háta mögött egymásra akadtunk. Azt mondta, igen okosan tettük, mert így mégiscsak lesz kettőnknek három keze, s az több, mint külön az egy meg a kettő.)

Ha nekem csak a ruhámhoz ér is Diának a keze, mindjárt zúgni kezd a vér a halántékomban. Magamhoz szorítottam a simogató karját, megkerestem az ujjammal az ütőerét – ugyan nem kellett keresni, egyszerre odataláltam a prémkesztyű alatt lüktető halk folyóra – és együtt skandáltam a vére ütemével:

Hoc erat in votis...

Mögöttem a háború, előttem a béke, a karomon a világ legdrágább asszonya, a csizmámban hír, dicsőség, akadémiai levelező-tagság és talán a hetedik fizetési osztály is! Ugye meg lehet érteni, hogy egy rokkant klasszika-filológusnak Horatius szaladt ki a száján élete legboldogabb pillanatában?

A finánc azonban nem volt hajlandó megérteni.

Kirántotta a karomat a Diából és valami silbakos bódé felé lódított.

– Ne beszéljenek itt zsidóul!

– De kedves szemlész úr – próbáltam felokosítani –, hát nem ismer rá, hogy ez diákul van? Mondja, maga sohase volt minisztráns gyerek?

– Jó, jó – tessékelt tovább a könyökével –, ismerjük már az ilyesmit. Majd, ha a vizsgálat megvolt, akkor virginálhatnak, ahogy akarnak, de azt nem engedhetem, hogy előre összebeszéljenek. Na, haladjunk csak befelé!

Csendes megadással ballagtam a bódé felé, amelynek ajtaját egy csillagos finánc támogatta. Csak a küszöbről fordultam hátra:

– Hát a feleségem?

– Aztat is viszi az illetékes – nyugtatott meg a mérges finác.

Az illetékes, aki egy másik bódé felé terelte Diát, egy marcona öreg néember volt. Az orosz népmesékben baba jagodiná-nak hívták az ilyent. (Magyarul is meg tudnám mondani, de hatósági személyről nem akarok tiszteletlenül nyilatkozni.) Szegény asszonykám, kergetett galamb módjára pihegett új honfitársnője előtt. Odakiáltottam, hogy felbátorítsam:

– Csak férfiasan, Profimova!

Úgy tett, ahogy vártam: mosolyogva intett vissza. Ha meg akartam nevetetni, csak a vezetéknévén kellett szólítanom. Sokat öltem vele, hogy milyen furcsa etimológiája van az orosz neveknek. Valahol azt olvastam, hogy Turgenyev »tevebőr«-t jelentett eredetileg és Dosztojevszkij »sapka leffentyű«, mások szerint »üstborító«. Mit tudhatom én most már, mit mondok neki, mikor Profimovának hívom? Azt jelenti-e az, hogy »macskafarkinca«, vagy azt, hogy »medvetalpacska«. Akár az egyiket teszi, akár a másikat, én ilyen csúnyát nem mondok, csak annak, aki rosszat tesz, például, teafőzéskor a mahorkás skatulyába csippent bele a teás helyett, vagy Ciceróval támasztja föl az asztal lábát.

Mindig csak ilyen komoly vonatkozásban szólítottam a családi nevén, különben Diának hívtam, mert Lidia Alexajevna volt a keresztnéve és otthon Lidovkának hívták.

Én a Diát jobban szeretem. Abban benne ragyog az egész Olimposz és azt hiszem, hogy négyszemközt Horatius is Diának hívta a maga Lidiáját.

Sajnos, a bódében megint meggyőződtem róla, hogy hazámban nem nagy becsülete van a klasszikus kultúrának.

– Mennyi pénze van készletben? – kérdezte tőlem a csillagos pénzügyőr.

Őszintén szólva jólesett ez a kérdés. Nem lehet az olyan vesznitért ország, ahol a hivatalos nyelv ilyen szépen megmaradt a maga régi integritásában.

– Nincsen nekem barátom egy megveszekedett garasom se. Százötvenhat korona negyvenhat fillér tisztí lenung volt nálam, mikor hadifogságba estem, azt őrizetbe vették Perekopban, kaptam róla írást is.

– De az írása megvan róla?

– Nincs.

– Akkor ez irányú bejelentése nem vétetik figyelembe. Egy darabig imponálóan harsogott a toll a papíron, aztán következett a punctum saliens.

– Tiltott írások, propagandanyomtatványok, izgató röplapok vannak önnél?

– Azok sincsenek.

– János, motozni!

Nem vagyok csiklandós, nyugodtan álltam, hogy János kicsipcsicsókázza magát rajtam. Csakhogy a vakvarjúcska még hátra volt.

– Vetköztesse le!

Csak most jutott eszembe, hogy micsoda kincseken járok én a csizmámban. Odaléptem az asztalhoz önkéntes vallomástételre:

– Kérem, előadom én úgyis, ami nálam van. Tessék elhinni, nincsen semmi aktualitásuk.

– Majd elvállik! – intett a csillagos ember, és a csillagtalan János gyakorlott kézzel lekapta a csizmáimat. A bélés közül kiszedegette az apósom receptpapírjain írt jegyzeteimet és mint gyanús objektumokat előállította őket az asztalon.

– Persze, muszka betűk – villant föl diadalmasan a hivatalos ember szeme, ahogy felemelte az egyik kutyanyelvet.

– Nem úgy, könyörgöm, lábbal tetszik fölfelé tartani.

– Mindegy az, muszka írás ez, akármerről nézem. Engem nem tesz bolonddá az úr, gyermekkoromban Zomborban is ilyenek voltak a Mitetszik boltosnak a siltjén.

A dolog csak annyiban lepett meg, hogy az én írásomat rendszeren török írásnak szokták nézni, oroszoknak még nem mondta senki se. Hidegvérrel felhúztam a csizmáimat és elmagyaráztam a fináncnak, hogy az újkori klasszika-filológia legnagyobb szenzációjában turkál. Egy kaffai karaita templom padlásán régi római pergameneket találtam, amiket valószínűleg az arabok hurcoltak el az alexandriai könyvtárból. Az egyik pergamen Hannibál haláláról szól, akiről eddig úgy tudtuk, hogy arra a vidékre menekült Prusias királyhoz Bithiniába és ott mérgezte meg magát, mikor a rómaiak a kiadatását követelték. Ebből a pergamenből azonban, amit én szó szerint lemásoltam, az derült ki, hogy Hannibál tulajdonképpen egy karthágói forradalomnak esett áldozatul, mikor az arisztokraták kérelmére új alapokra akarta fektetni az adórendszert. Tehát tévedett Viegand kollégám, mikor húsz évvel ezelőtt a Fekete-tenger partján Hannibál sírját vélte megtalálni, ellenben közel járt az igazsághoz Dodge kollégám, aki már a kilencvenes években azt sejtette, hogy Hannibál felett nem Scipió aratott győzelmet, hanem a forradalom.

Éppen a karthágói adórendszer igazságtalanságait akartam kifejteni, mikor vizsgám elnöke nagyot ásított:

– Ez a hely nem arra való, hogy itt forradalmi propagandaelőadást tartson és én különben se vettem részt a forradalomban. Az öregapámnak meséljen ilyeneket az úr, ne nekem.

– De ember... – csaptam össze a kezem. – Hát magának ez mese? Hát maga sose tanult Hannibálról?

– Maga mer engem vallatni? – nézett rám szigorúan. – Hát, ha tudni akarja, igenis hallottam Hanni Pálról. Benne van a kislányom emlékkönyvében is, hogy – »Ki önmagának ellen áll, nagyobb vitéz, mint Hanni Pál.«

Nem beszéltem már én semmit, csak azt kérdeztem, hogy ezek után szabad-e elajánlanom magamat?

Azt felelték, hogy sose volt jó az a nagy sietség. Itt a barakkban várjam meg szép nyugodtan, míg folyamatba tett ügyem elintéződik.

– Mikorra várhatom, ezt?

– Kell neki két hét, mert komplikált az ügy. Örüljön neki az úr, mert addig az állam kosztolja.

– Hát a feleségemmel mi lesz addig?

– Ne tessék félni, az is a mi vendégünk lesz.

– De legalább összezárják velem?

– No még csak az kellene – nevetett össze a csillagos János a csillagtalannal. – Hát minek tetszik nézni a vesztegzárt? Ő a női barakkban lesz, vagy az is lehet, hogy már ott is van, az nem mihozzánk tartozik. Mi csak jelentést teszünk a felsőbb hatóságnak.

Öthetes házasságok voltunk és ebből öt órát se töltöttünk egymástól külön Diával. És most a hazai nászút azzal kezdődik, hogy elválasztanak bennünket, két hétre, asztaltól és ágytól. Sose voltam káromkodós ember, legföljebb azt szoktam mondani, ha nagyon megharagítanak, amit az öreg Neptunus az Aeneisben: Quos ego... Most azonban kiszaladt a számon, amit a Zlota-Lipánál tanultam, a polyák testvéreiktől:

– Jaszna sztreła gladova!

Ami magyarul nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy üssön meg benneteket a magos mennykő.

– János, hozza csak vissza a jegyzőkönyvet!

Persze, hogy be kellett venni a gyanús ténykörmények közé azt is, milyen gyanúsan káromkodtam.

2

Ha jól utánagondolok, be kell ismernem, hogy a legnagyobb jótevőm mégiscsak az volt nekem, aki ezt a kéthetes karantént kitalálta. Soha életemben nem voltam akkora úr, és nyilván nem is leszek többet. Kvártély, koszt kifogástalan, mikor először kaptuk a gulyáslevest, belecsordult a kanálba a könnyem – és a társaságban se volt kivetnivaló ember. Orvosok, ügyvédek, tanárok hamar összeemelegedtünk és csak annyiban volt közöttünk pártkülönbség, hogy az egyik felekezet alsós-párti volt, a másik felekezet durák-párti. Én természetesen durák-párti voltam, mert szerény véleményem szerint ez jobban megfelel a klasszika-filológus elmélyedésre hajlamos pszichéjének.

Hamarosan kiderült, hogy a Jánosok nem olyan kutya-hitű emberek ám, mint amilyeneknek hivatalosan mutatják magukat. Más az, amikor rubrikás papírokat töltenek ki a felsőbb hatóság használatára, és más az, ha nem az előírtas szemükkel néznek körül a világban, hanem az istenteremtette szemükkel. Például az a csillagos János, aki oly kevés megértést tanúsított Hannibál adóreformjaival szemben, aminőt legfeljebb természetrajz-professzorban vagy filozófusokban tételeztem volna fel, pár nap múlva a tulajdon gyíklesője hegyébe nyársalt sült kukoricával ütött oldalba.

– No – nevetett hozzá – szereti-e a csemegét?

Ha lotofagaszok asztaláról csent gyümölcs lett volna, nem haraphattam volna mohóbban bele! Mégis csak a mi földünknek az édessége pattogott ebben ki. Hát még ha Diával osztozhatnék rajta. Úgy, ahogy minden falaton osztozni szoktunk: most én harapok, most te harapsz...

Kétfelé törtem a kukoricacsövet és fölágaskodtam a kerítésre, így át lehetett látni a női barakk udvarára és egyszer már át is telegrafáltam Diának. Kétszázszor nyitottam szét és csuktam össze a tenyeremet, ami ezer csókot jelent a világ minden nyelvénél. Gondoltam, megpróbálom a fél kukoricacsövet áthajítani neki. Könnyebb lesz ez sokkal, mint mikor kukoricagránátot hajigáltam, ette volna meg, aki kitalálta.

Elkeseredve kushadtam vissza, mert a terepviszonyok nagyon kedvezőtlenre fordultak. Két kötél volt az akácokhoz kötve a barakkok közt húzódó töltésen és azokon mindenféle fehér vásznak száradtak. Még egyszer felkapaszkodtam, hogy ha már Diát nem láthatom, legalább azt találgassam, melyik lehet az övé, az asszonyi himmi-hummi közül. De aztán megint csak visszatottyantam, mert Polyphemos legyen az, aki ekkora fehér nyájban egy bárányt ki tud választani.

Kedvetlenül rágcsáltam a csutkát, mikor rámszól valaki:

– Édes-e, uram, édes-e?

Hát János volt, nem a csillagos, hanem a taszigalós János.

Micsoda konfidencia ez? Feleljek, ne feleljek neki?

De olyan bizodalmasan mosolygott rám a becsületes barna szemével, hogy muszáj volt emberséggel felelnem.

– Tudnék én ennél édesebbet is, fiam.

– Teszem azt, például ezt-e? – nyújt felém egy lapulevélbe takart valamit.

Hát a valami egy fél cső sültkukorica volt. Nézek Jánosra, int a lapulevéltre, hogy azt nézzem csak. Nézem a lapulevelet, hát számok vannak belevakarva: 1001.

Már erre megint csak meg kellett ölelgetnem a félkarommal a taszigáló Jánost.

– A feleségem? Ember, a feleségem küldte?

– Csakis – bólintott János –, kóstolja no, édesebb-e ez?

Egy kicsit megszegyelltem magamat. Kukoricámnak a vékonyabb végét tettem el Diának, ő meg az övének a vastagabb végét küldte el nekem. Lemondás, asszony a neved. Igaz, hogy beleharapott, de azt csak azért tette, hogy a fogacskája helyét benne hagyja. Persze hogy ott folytattam az istenek lakomáját, ahol az ő szája érintette. Két szerelmes szív a kukoricacsutkán is megtalálja egymást.

– De én tudok ám édesebbet, ennél is – kacsintott János a kerítés felé.

– Az elébb, hogy eljövök a női barakk előtt, látom, hogy nyitva van az ajtó. Hát ez mért van nyitva, kérdem attól a fehércselédtől, aki ott ácsingózik. Azt mondja, nyitva felejtette a Mari néni. Hát hol a Mari néni? Azt mondja, bement a faluba egy guriga selyemcérnáért. Hát aztán kinek kell az a selyemcérna itten? Azt mondja, őneki. Akkor nézek jobban a szemébe, hát látom, hogy ez meg az úrnak a menyecskéje. Az ám, azt mondja, ő az, és nagyon megköszönné, ha ezt a konfettet elhoznám az úrnak. Hát mért ne vinném, mondom, csak el ne csellengjen ám az asszonyság messzire innen az ajtótul. Nem ő, azt mondja, csak vigyáz itten a ruhákra, míg vissza nem ér a Mari néni. No, pedig abba beletelik egy fertályóra is. Hű, a teremtsit neki, a barakk tehene belement az eklézsia herésibe.

Nagyon kellemesen lepett meg, hogy János így szívéen viseli az eklézsia érdekeit. Még inkább az, hogy futtában ő is nyitva felejtette a mi ajtónkat.

– Látod, kedves, ilyen emberek a magyarok! – mondtam büszkén Diának, ahogy a pimpimpárás fűben az ölébe hajtottam a fejemet a fehér vászonsátorban.

Attól fogva János olyan találékony pártfogónk volt, hogy nem győztem csodálni az invencióját. Meg is kérdeztem tőle, hogy milyen katona volt a háborúban.

– A vezérkarban voltam én kérem, mint afféle teddide-teddoda pucer.

Persze az volt a baj, hogy János volt a pucer a teddide-teddoda emberek között.

Egy hét múlva annyira összebarátkoztunk, hogy János már tekintetes úrnak szólított és megmutatta a Rózsi arcképét. Szép, nagydarab lány volt Rózsi, a széle-hossza egy fajtából, és nagy testi erőre vallottak a betűi is, amikkel dedikálta a képet: »Lajcsikámnak«.

- Nini, hiszen magát Jánosnak hívják – néztem rá értetlenül a pátrónusunkra.
- Hiszen éppen ez az én bánatom, hogy nem én vagyok a Lajcsi. Kollégám a Lajcsi és ő levelezte mostanában a Rózsit, holott azelőtt engem levelezett a Rózsi. Húsvétkor bújt bele az ördög a leányba, mikor szabadságon voltam Pesten és megismertettem vele a kollégát. Láss a képet is a Lajcsinak ajánlotta, pedig nekem ígérte.
- Hogy kerül akkor magához?
- Úgy, hogy Lajcsi kihajította a ládájából. Neki már nem kell, se testének, se lelkének, mert itten veszi el a papgazdasszony leányát, azzal két tehén is jár.
- Akkor hát a kutya se sánta fiam. Lajcsié a két tehén, magáé az egy Rózsi, ez csak tiszta munka?
- Az ám, ha azt tudhatnám, hogy ő mi szándékban van.
- Hát mért nem kérdezi meg tőle? Nem látszik maga olyan szégyenlős embernek.
- Nem is az van abban uram, hanem karácsonyig nem lesz szabadságom. Az pedig nagy idő az olyan fehércselédnél, akin úgy kap a szem, mint a Rózsín.
- Nono, dehát a levél mire való?

János elfanyarodott mosollyal vakarta meg a fületövét:

- Hiszen, ha én írástudó volnék, akkor én sokra vittem volna a háborúban. (No, János nem sokra vitte ott egy írástudó se.) Még tán könyvet is írnék róla a maradékaimnak, hadd tudják meg, hogy ki fia-csikaja volt az ősök. (Jól van János, ezt hívják a kitanult emberek memoárnak. Csakhogy ahhoz meg végképp nem kell írástudás.) Dehát nem tudok én egyéb írást, csak a nagy betűket a silteken, azokat is csak a nagykőrösi piacon. De látja, már a pesti silteket nem tudom elolvasni.
- Hát ez már baj, János.
- Az a baj, tudja, hogy a Lajcsi már nem levelezi a Rózsit. Mert azelőtt ha írt neki, engemet is mindig beleírt a levélbe, de mióta föl hagyott vele, azóta nem vagyok nyilvántartásban a Rózsínál. Azt se tudja élek-e, halok-e?

Cyrano jutott eszembe és fölbiztattam Jánost, hogy ha levélpapírt szerez, írok én az ő nevében olyan levelet a józsefvárosi Roxánnak, hogy összeszalad rá az egész Óriás utca. Nem próbáltam még ugyan ezt a mesterséget, de ha az embernek a Liber Heroidum volt a szakvizsgái dolgozata, akkor csak tud szerkeszteni egy szívszaggató szerelmes levelet.

Szép rózsás, rozmaringos, vadgalambos levélpapírt szerzett János, de mi volt az ahhoz képest, amit én beleraktam a botanikából meg az ornitológiából. Mikor elolvastam Jánosnak, nem győzte az orrát törölgetni.

- Halhatatlan szép, valóságos vőfélyköszöntő. Ha márványkőből volna annak a nőnek a szíve, akkor is meglágyulna tőle.

Nem olyan nőnek látszott Rózsi a képen, mint aki márványkövet hord a szíve helyén. De azért mégis meglepett a levelem eredménye. Válasz ugyan nem jött

rá, de harmadnapra megjött Rózsi Pestről, akkora kosárral, mintha a hadtáp génuszát akarná szimbolizálni. Nekünk is jutott belőle olyan libacomb, hogy a régi jó háborús világban megjárta volna buzogánynak. Már akkor tudtam annyit a hazai közállapotokról, hogy aki ilyenekkel dokumentálja a szerelmét, az vagy kanonokok testi jólétéről gondoskodik, vagy bankigazgatókéról.

Meg is kérdeztem Rózsit, hogy van-e jó helye.

– Ó, igen kérem, áldott jó nagyságám van, egész nap a szomszédban ül a kávémérésben és lesi az urat, hogy mikor hozzák haza agyonverve.

– Hát micsoda az úr?

– Plakátragasztó, kérem. Élhetős foglalkozás az nagyon, alig győzi, csak hogy hol a turulisták verik fejbe, hol az ébredők, mert hogy azonos nemzetiségű szegény.

Hát ez micsoda új színfolt lehet Magyarország etnográfiai térképén? Ránéztem Jánosra és János egy kicsit megzavarodva mosolygott rám egy mandulás pitéből szerkesztett pajzs mögül.

– Rózsika azt gondolta, hogy szintén izraelitának tetszik lenni. Ámbár utóvégre az is csak istenteremtése.

De a torkához is kapott János rögtön, ahogy ezt kimondta, mert megakadt rajta a pite. Így veri meg az isten, aki nem szívéből beszél, hanem konjunktúrázik. Az is megijeszthette azonban a derék fiút, hogy rosszkor konjunktúrázott. Nem jó, ha valaki meghallja az ilyen meggondolatlan nyilatkozatot, és különösen nem jó, ha felsőbb hatóság hallja meg. Márpedig most egy valóságos felsőhatóság lába alatt ropogott a homok. Mert van ám a homoknak is magához való esze és tudja, mikor zizzenjen, mikor roppanjon. Kitapasztalta ezt az én fülem már a fogolytáborokban.

A felsőbb hatóság különben ezúttal valami biztos volt – később rájöttem, hogy honfitársaim közül azok, akiknek más címük nincs, vagy biztosok, vagy elnökök –, aki mindenféle írásokat szedett elő a táskájából. Egy részüket aláíratta velem és visszarakta, más részüket ő írta alá és ideadta nekem, hogy jól eltegyem őket és vigyázzak rájuk, mert azokra még sokszor lesz szükségem. Tudniillik azokkal igazolhatom, hogy minket itt megmostak izsóppal és fehérebbek lettünk, mint a hó.

Most pedig obsit, amerre a nap süt, kitelt a koszt, kvártély, világítás.

– Hova állítsuk ki az utazási igazolványt?

– Pesti tanár vagyok, oda megyünk. Nem tetszik tudni, megvan-e még az Egyetemes Philológia Közlöny?

– Nem, azzal igazán nem szolgálhatok – nézett rám úgy, ahogy udvarias ember szokott nézni a nem egészen épelméjű emberre, aki nem tudja, mit beszél.

Pedig nagyon tudtam én, mit beszélek. Hannibál halálát akartam előhozni. Hadd lássa a hivatalos ember, hogy a krími tatárok közt is a haza dicsőségén dolgoztam én.

Hirtelen a homlokomhoz kaptam. Ó, én mafla! Hát nem majd itt felejtettem a jegyzeteimet!

– Kérem, biztos úr, éntőlem itt elszedtek az alantas közegek bizonyos tudományos jegyzeteket...

– Igen. Állítólag tudományos jegyzeteket. Pardon, tanár úr, ez csak a tényálladékot feltűntető jegyzőkönyv kifejezése, eszem ágában sincs kételkedni önben.

– Köszönöm szépen. És a jegyzetek?

– Azok felterjesztettek a felsőbb hatóságokhoz, de nyugtát tetszett róluk kapni, ott van azok közt az írások közt, amiket átadtam önnek. Tessék rá vigyázni, mert annak ellenében fognak visszaszármaztatni az irományai.

Dia tipegő lábai alatt muzsikált a homok, és asszonykám piros szája a nagy hadvezér komor árnya felett megsemmisítő győzelmet aratott.

– Mehetmük?

Sohase hallotta hírét a Halotti Beszédnek a drága, de idegenek előtt, ha zavarba jött, mindig úgy ragozott, mint a legrégibb magyar nyelvemlék. Azt hiszem ez a legragyogóbb érv amellet, hogy a Halotti Beszédet olyan tisztelendő magiszter hagyta ránk örökbe, aki nem lótejen nevelkedett, hanem méhsörön.

A biztos úr, amint Diát meglátta, a jobb kezével negyed ívben emelte meg a kalapját, a bal kezével pedig rántott egyet a mellénye alján. Nincs az a Hannibál, akit egy magyar vesztegzár-biztos így megtisztelne. Latiatuc feleim mic vogmuc...

3

Utólag mindig kiderül, hogy a felsőbb hatóságoknak igazuk van. A közérdeket szolgálták akkor, mikor elszedték tőlem a krímiái jegyzeteket, amelyeknek hivatása volt megrázni az ókori történelem alapjait és alájuk temetni Mommsent és Ferrerót. Mi lett volna a történelmi receptemből, ha nekem kellett volna gondjukat viselnem abban a tabáni kubikulumban, amelybe a Rózsi élelmessége beprotezsált bennünket, mint negyedrendű elkárhozottakat. (Már úgy értem, hogy albérlőket.)

A kubikulum egy földszintes háznak az udvari szobája alatt volt. Bezárni nem lehetett, csak becsukni, mert nem ajtaja volt, hanem teteje. Azt nappalra kitámasztottuk egy meszelőnyéllel, hogy levegőt raktározzunk bele éjszakára. Akkor persze le kellett csukni, ha másért nem, már csak azért is, mert erre tették be éjszakára a konyhából a Bierhuber úr vaságyát, aki menekült méhésztanító volt Torontálból és mint másodalbérlő bírta a szobát. (Az első albérlőt Tera-máminak hívtuk: abból élt, hogy másodalbérlőt tartott és kint hált a konyhán a sublótfiókban.)

A vaságy a Bierhuber úré volt, de nem ő hált benne, mert ő éjszaka aktuális politikai kérdésekkel foglalkozott a Tuhutum-Vérszövetségben. Az ágy Netumák bácsi testi kényelmét szolgálta, aki dohánybevaltó tiszt volt valahol Túrócban. Leromlott állapotában is másfél mázsát nyomott, integer korában kettőt is, azt hiszem tulajdonképpen ellensúly gyanánt alkalmazták az állami dohánymázsán. Akárhogy volt, nekünk csak hasznunkra volt, hogy a sors őt rendelte fölébünk. Először azért, mert megóvott bennünket a nagyvilági élet kísértéseitől. Se mozi, se kávéház minket este el nem csábíthatott, mert Netumák bácsi már esti harangszóra lepihentette fáradt testét, tehát nekünk úgy kellett igyekeznünk, hogy legalább öt perccel előbb már búcsút vegyünk a felvilágtól. Mert nem volt emberi hatalom, amelyik Netumák bácsit kimozdíthatta volna a vaságyból, ha egyszer megszállta. Egyszer esett meg velem, hogy két ifjú honfitársam igazoltatott az utcán, emiatt késtem három percet s az egész éjszakát az asztalon kellett végigkucorognom, mint Bierhuber úr szobájának legtöbb kényelmet nyújtó bútorán. Próbáltam én Netumák bácsit leemelni, de a klasszika-filológiai doktorátus nem képesít ekkora teherbírásra. Az keserített azonban legjobban, hogy még csak egy kis megnyugtató kopogást se bírtam szegény Diához lejuttatni; ahol Netumák bácsi horgyogott, ott semmi erőművi zaj nem érvényesülhetett. Mi volt ehhez képest, mikor Kronion egy szemöldökrántással megrázta a nagy Olimpost! Ha a titánoknak eszükbe jutott volna Netumák bácsit bevenni a bandába, nem kellett volna se Ossa, se Pelion, egy horkantással szétugrasztotta volna az egész isteni gyülekezetet!

De jó volt ez nekünk nagyon, hogy Netumák bácsi ilyen virtuóza volt a bőrhúzásnak éjszakáról éjszakára. Legalább nem kellett szégyellnünk magunkat,

ha néha egy kicsit hangosabban viháncoltunk, mint illett volna. Mert bizony minekünk nagyon kinyílt a szemünk, ha a gyertyát eloltottuk, azt pedig igen hamar megcselekedtük. Egyrészt azért, mert nappalra is kellett, másrészt azért, hogy ne hárman osztozzunk azon az oxigénen, amelyikből kettőnknek is szűken jutott. Ámbár én azt hiszem, hogy ahol szerelem van jelen, ott a kémia megbukik. A szerelmesek olyanok, mint a virágok, nem fogyasztják az oxigént, hanem termik.

Mi legalább úgy éltünk a kubikulumban, mint a fehér egerek az üvegharang alatt az oxigénben, legalább ami a virgoncságot illeti. Attól nem kellett félnünk, hogy kárt teszünk valamiben, mert minden bútorunk egy láda volt, meg egy ágy. De egészen megfelelt az a mi szegény igényeinknek, ha pedig házi előadásokkal kárpótoltuk magunkat a színház és mozi helyett, díszleteknek is nagyszerűen beváltak. Az egyik volt Kréta, a másik Naxos, amikor Theseust és Ariadnét játszottunk, vagy Kolchis és Jolkos, ha Jázon és Medea került színre. A szín gyakran változott, s hogy a téma nagyjából ugyanaz maradt, azért a görög mitológia a felelős.

Heléna elrablása – mert az élet akkor is csupa rablásból állt, mikor még istenek jártak a földön, csakhogy akkor még nem volt különbség rabolnivaló az asszonyoknál. Ezt a gonoszok megjegyzést Dia tette, mert ha én tettem volna, akkor Dia egyszerre Dianát játszott volna. Különböző ösztönök örömet talált a hitregetásban, amelyet a leánygimnáziumokban mindenütt elnagyjázva tanítanak, holott sokkal jobban lekötné a növendékek érdeklődését, mint az *accusativus cum infinitivo*. Ezt nem elfogultságból mondom, mert én például az elemzést mindenek elébe teszem és a mitológiát csak mint segédtudományt kezeltem. Dia azonban, akinek semmiféle előiskolázottsága nem volt, ebben is mesternek tekintett.

A budai tudóstársaság dolga azt megállapítani, hogy királyokat temettek-e valaha a tabáni kubikulumba, vagy vakszemen ütött disznókereskedőket hajigáltak bele a néhai rác kocsmárosok. Én csak annyit mondhatok, hogy három hónapig az istenek üzték ott bohó játékaikat, abban az időben, mikor kint az utcákon is feléledt a klasszikus ókor. Ha például Cicero is feléledt volna és körülnézett volna a fórumon, lépten-nyomon találkozott volna Clodius és Milo ventosa plebs-ével s hálát adhatott volna a lareseknek, ha nem a Lánchídon találkozik velük, mert ott bizony megmártották volna a tógáját a vízben. Ugyan nem tudom, amilyen szélkakas volt az öreg, még tán Tuhutum is lehetett volna belőle.

Én magam különben nem sokat tudtam a felső világról, mert boldog infernóból csak olyankor kukkantottam ki, ha a családi láda érdekei úgy kívánták. (Tűzhelyet nem mondhatok, mert a kubikulum ezt az intézményt nem ismerte. Leginkább gyöngé túrón, zöldpaprikán, sárgarépan és más ilyen cereáliákon éltünk, amiket a ládában tartogattunk.) Sokat ácsorogtam a hatóságoknál is, amelyek addig löcsöltek egymás nyakába, míg végre kineveztek tanárnak a régi iskolánkhoz, már a harmadik hónapban. Igaz, hogy latin tanár létemre rajztanítást osztottak rám, de ebbe hamar belebékültem, mert láttam, hogy nem én vagyok egyetlen olyan fia a hazának, aki abból él, amihez nem ért. Az volt a fő, hogy végre ki tudtam tölteni a bejelentőlapot a »foglalkozás« rovatot.

Megvolt a munkám, és a nagy égzengés után, amit a háború jelentett, szerettem volna békességben élni. Megmondtam az iskolában, a kollégáknak is, hogy ne kapacitáljanak engem, se jobbra, se balra, nem veszek részt a kötélhúzásban, mert én anélkül is félkarú ember vagyok.

– Nono – figyelmeztettek jóakarattal –, baj lehet még ebből a nagy semlegességből! A történelemtanár is azért van felfüggesztve, mert semlegesen tanította a világháborút.

– Hát pedig én az apám lelkének se politizálok! – de persze nem ilyen kiabálva mondtam én ezt akkor, hanem csak úgy lento risu, ahogy Horatiustól tanultam. S igyekeztem mindenkinek igazat adni, hogy magam maradhassak, ami sikerült is, mert tudvalevőleg a klasszika-filológusok is nagy diplomáták, meg a rajztanárok is, hát még a klasszika-filológus-rajztanár!

A fizika professzor, aki a nehézkedési törvény értelmében mindig oda ült, ahol nagyobb volt a rakás, azt kérdezte egyszer tőlem, hogy mi az őszinte véleményem a numerus claususról. Okos törvénynek tartom-e, mit gondolok, meg fog-e maradni?

– Kérem, az én tudományom szerint a legokosabb törvényt a Caracalla idejében hozták, de azután mindjárt ez következik.

– Bravó! És hogy szól az a Caracalla-törvény?

– Elrendeli, hogy a római birodalomban az utakat mentől jobban el kell hanyagolni, mert mentől lassabban bírnak utazni az idegenek, annál többet költenek a birodalom határai között. És tetszik látni, a gyakorlatban, ez a törvény nálunk mai napig is érvényben van.

A logika tanára azt a ravasz kérdést adta fel, hogy tulajdonképpen ki az én ideálom a ma élő európai államfők közt? Tekintettel arra, hogy a bajuszkötő vége mindig kipipiskedett a kolléga szivarzsebéből, nem kellett a válaszáért a fejemet törni.

– Vilmos császár.

– No ugyebár? Igazán örülök. Nekem is mindig ő volt az ideálom, mióta trónra lépett.

– Ó, nekem azóta ideálom, mióta nem folytatja a mesterséget.

Egyszer óra közben nagy vitát provokált a hittantanárunknak az az állítása, hogy korunk erkölcsi színvonalát semmi se emelné annyira, mintha újra alkalmazásba vennék az egyházi átok muzeális villámain. Némelyek lelkesen fölkarolták az eszmét, sőt szükségesnek tartották azt pótértékeztetel elé vinni, mások ellenben határozottan tiszteletlenül nyilatkoztak róla. Én az asztal végén ültem a rajztáblámmal, amelyen az epicklois szerkesztését próbálgattam.

Ez a görbe vonal, amelynek semmi egyéb rendeltetése nincs a világon, mint hogy tizennégyéves fiúk sírva fakadjanak miatta, sokkal jobban érdekel korunk erkölcsi színvonalánál, de éppen olyan kevésbé akart sikerülni, mint az. Különösen mikor az asztal verdesésére került a sor, ami erkölcsi problémák eldöntésének bevett

eszköze ugyan, de az epiciklois szerkesztésének nincs éppen hasznára. Ott is akartam hagyni a zsinatot, de a hitoktató rám harsant:

– Kolléga, maga is adja bele az eszét! Mi a véleménye a szőnyegen forgó kérdésről? Lehet-e a mi korunkban az egyházi átoknak foganatját várni?

– Hogyne – ocsúdtam föl a cikloisok bűvköréből –, ahol megfogja az embereket, ott föltétlenül van foganatja. De például a medinaiakon nem fogott, mert mikor azok megharagították Mohamedet és látták a szentről, hogy most mindjárt átkozódik, akkor mind leguggoltak, hogy ne érje őket az átok.

Ez végét vetette a vitának, de végét vetette a hitoktató irántam való szimpátiájának is. Sose érdeklődött nálam aziránt többet, ami pedig állandóan foglalkoztatta, hogy turáni testvéreink közé tartoznak-e az arabok, vagy nem.

A magyar irodalom professzora volt az egyetlen kolléga, akit nemcsak hogy el nem idegenítettem magamtól, de még hálára is köteleztem. Mégpedig éppen akkor, amikor azért duruzsolt, hogy nem vagyok elég határozott.

– Azt mondja Propertius, csak a halottak határozottak – bújtam egy régi középiskolai tekintély háta mögé.

De hát korunkban minden tekintély megingott. A kolléga nyomban letromfolt.

– Azt is Proppernek hívták azelőtt! (Zajos derűtség a ház minden oldalán.)

Okos ember, ha letiporják, kedvét keresi a győztesnek.

– Az bizony nem lehetetlen. Horatiusnál is érdekes dokumentumát találni annak, hogy már Rómában is megmagyarosították nevüket a zsidók. Ott van például a Judaeus Apella, az ötödik szatírában. Bizony az is Abelesz volt azelőtt.

– Nagyszerű, barátom! – kapta elő a noteszét. – Ha megengedi, ezt följegyzem magamnak. Vagy maga akarja megírni?

– Írja az ördög. Nem értek én ahhoz.

– Hát én megírom. Nagyszerű téma, akár vezércikknek, akár humoreszknak.

Nagyon melegen szorítottunk kezét. Én tán még jobban örültem, mint ő, mert jobb adni, mint kapni. Ki tudja, hátha olyan pályán indítottam el a kollégát, amely az irodalomtörténetbe ível!

Örömben vettem az alagút szájánál egy szál pletykafüvet. Az a kilencedik fizetési osztály dísznövénye. Szaporodik, mint a parancsolat, és nem kell neki se föld, se cserép, csak egy pohár víz meg egy kis napocska. Annak pedig nem vagyunk szűkiben, mióta a kubikulumból a magasabb régiókba emelkedtünk.

Ez körülbelül összeesett a tanári kinevezésemmel. Mikor az megjelent a hivatalos lapban, Bierhuber úr kikerekített a kapuban és kért, hogy legyen szerencséje hozzám estére a »Három Dudás«-ban. (Más nevet mondott, de azt nem hozhatom nyilvánosságra, magasabb érdekből.) Egy kis ünneplés a hazáért meg nem árt.

Nagyon szépen megköszöntem a kedves figyelmet és őszinte sajnálatomat fejeztem ki, hogy én ezt nem tehetem.

– Ja, ja, Tehetem! – ragyogott fel a Bierhuber úr vérbeborult szeme. (Nem a vérszomj veendő gyanúba, hanem a sörszomj!) Én is Tehetem, te is Tehetem! Krisztigott, Bruder!

És akárhogy kapkodtam vissza a kezem, el nem eresztette addig, míg külön-külön végig nem ropogtatta minden percét az öt ujjamnak.

Ez a rituális ujjropogtatás érette föl velem ésszel, hogy alighanem a vérszövetség titkaiba vagyok belecsöppenőbe. A Töhötömöt torontáli vándorméhész dialektusban úgy mondják, hogy Tehetem, s Bierhuber testvér ezen az alapon gondolja, hogy én is olyan szittyá táltos vagyok, mint ő. Elmagyaráztam neki, hogy szerény közpolgár vagyok én, nem ünneplésre való, s amúgy is nagy akadály van annak, hogy én a testvérgyűlésen megjelenhessek. Tiszteletbecsület Töhötöm apánnak, de a Netumák bácsi százötven kilója se kutya ám!

A hun-ivadék rámvigyorodott és számárfület mutatott. (Úgy látszik, ez is olyan jel volt, amiről a szövetség tagjai megismerték egymást.) Micsoda gondolat az a részemről, hogy engem akarnak ünnepelni? Ő, Anton Bierhuber lesz az est hőse, akit ma avatnak kánná, mert eddig csak mirza volt. Hetvenheten vannak a mirzák, és heten a kánok. Ő soron kívüli kán lesz, mert soron kívül szerzett rá érdemeket. Kidolgozta Magyarország szabaddátételének egyetlen keresztülvihető tervét. Pszt! Erről egy szót se, mert mindenütt kémek vannak! Tudom-e én, mi az: egy méh? Ja, ja eine Biene? De nem egy méh kell ide, hanem százezer, millió méh! Minden családba legalább egy kaptár. Ha jön az antant és megkérdi, hogy minek nekünk az a sok méh, azt mondjuk, hogy nemzeti eledelünk a mézes kenyér. Na, mi lesz ebből? Az lesz, hogy mikor minden családba be van vezetve a kaptár, akkor hajrá az ellenségnek! A méh, az szurony, repülőgép, az minden. Akinek az megcsípi az orrát, az kiszalad a világból. Akié a méh, azé a jövő! Biztosítva van a jövő háború győzelme. És nem kell hozzá más, csak egy energikus szakember, egy lelkes Bienenvater. Az csak megérdemli azt a rongyos kisapidíjat, mi? Majd estére a többi függő kérdéssel együtt megtárgyalják ezt a kánok, csak én is ott legyek. Legkésőbb nyolcra, mert akkor lesz a pajzsraemelés. Holnap ilyenkor pedig már a Duna-Tisza közén szervezi Anton Bierhuber a nemzet megmehesítését.

– És mi lesz a lakással? – kérdeztem dobogó szívvel. Belátom, cudarság volt ilyen csiri-biri dologra gondolni, mikor a hazám jövőjéről volt szó, de hát esendő az ember.

– Hja, asztad mék nem dutog – vont vállat a Bienenvater. – Arról gel kontoskottya a mótyor kormány.

– Én ezt a lakást értettem. A mienket.

– Esztet? – köpött a küszöbre a soron kívüli kán.

– Esztet itt hatyok neket, mint Tehetemnek. Egy patriót méltó a bárdfogásra.

De bizony, ezért lettem volna én akkora pátrióta is, mint Thonuzóba! Egy valóságos szobáért, amelynek igazi ajtaja van, és azt igazi kilinccsel lehet csukni, nyitni! Az ablakon reggel besüt a nap és este betartja a lámpást a hold! Mindjárt el

is határoztam, hogy bővítjük a műsort, és színre hozzuk Endymiont és Diánát. Csakhogy olyan Endymiont, akit fel lehet ébreszteni, és olyan Diánát, aki ráakasztja az övét a hold sarlójára.

– Holtig hálás leszek, testvér. De van itt még egy megoldandó jogi kérdés. Hát Netumák hova menjen?

– Mid Netumák? Asz nem érzi a mi mótyor faldallmung, etet ki gell dopni!

No a Netumák kidobásához sok mirza kell, gondoltam magamban. Majd szót értünk velük estére.

Dehát menni se kellett értük, mert alkonyatkor a helyünkbe jött két mirza. Igen, fő mirzák lehettek, mert nagyon keresztbe állt a szemük és különben is kegyetlen tatár nevük volt. Az egyiket Hirhágernek hívták, a másikat Vidrozsilnak. Megtört szívvel jelentették, hogy Anton Bierhuber nem fog többet hazajönni, mert elvitte a turulmadár. Délutáni sörözés közben lefordult a székről, már be is szállították a bonctani intézetbe. Őket azért küldte ki a szövetség, hogy az asztalfiából elvigyék az elhunyt hazafi politikai hagyatékát, amint azt az alapszabályok előírják. El is vittek egy méhész-álarcot, meg egy proklamáció tervezetet, amely méhész-kerületek szervezésére hívta föl az Alföld hazafiasán gondolkodó népét.

Így dőlt sírba az új rendszerű háború győzelmének reménye, és így lettem én rövid úton másodalbérllője Tera mamának, aki a gyászeset alkalmából tízszeresre emelte a lakbért.

– Nézze, nagyságám – adta elő az indokolást a házi kincstárt kezelő Diának –, maguk meg úgy adják ki az alsó helyiséget az öreg tatának, ahogy akarják.

Egy kicsit felhődztem tőle, hogy az öreg tata nagyon a szívére fogja venni menekült társa halálát. De kiderült, hogy Észak és Dél közt nagy ellentétek lappangnak.

– Szerb spion volt ez a torontáli sváb, kérem – tért napirendre a nemzeti gyász felett Netumák bácsi és sokkal nagyobb érdeklődést tanúsított aziránt a kérdés iránt, hogy hol fogja ő ezentúl kinyugodni a nap fáradalmait.

Felajánlottuk neki a kubikulumot, de Netumák bácsi ettől nagyon megijedt. Azt mondta, hogy először is nem felel meg a társadalmi állásának, másodsor nagyon nehéz bele lemenni, harmadszor, föl bírjuk-e őt onnan húzni reggelenként?

Tekintettel a kettőnk három kezére, ezt nem mertük vállalni és így Netumák bácsi kiesett az életközösségünkéből. Egy hétig még föl-főlíjedtünk rá éjszakánként, hogy nem halljuk-e horkolását, de az ember lassanként mindent megszokik, még azt is, hogy a felesége szíve dobogásán aludjon el Hephaisztos fűjtatója helyett.

4

Pár hónap alatt gyönyörűen elbokrosodott a pletykafű az ablakunkban és éppen annak a szárazát csipkedtem ki, mikor Dia egyszerre csak elneveti magát krumplitisztítás közben.

– Hát, te? – fordulok oda hozzá – tán az angyalokat látod?

– Nem is képzeled, mit álmodtam az éjszaka. Lermontov térdelt előttem a bakcsiszeráji forrásnál.

A költők akkor is veszélyes vetélytársak, ha száz évvel ezelőtt meghaltak. Ajánlatosnak éreztem odaülni az asszony mellé a kisszékre.

– Az ám, de... ej nem kötök én neked mindent az orrodra!

– Egész bátran! Nem vagyok én féltékeny.

– Nem is ajánlom – ölelt át Dia a félkarjával. – Én még álmomban is hú vagyok hozzád.

Az ilyen asszony megérdemli, hogy az ember az ölébe vegye. Még akkor is, ha a krumpli mind kigurul a kötényéből.

– Hát aztán hogy volt az, azzal a Lermontovval?

– Képzeld, meg akarta csókolni a térdemet.

– Ejnye, tarrka szarrka farrka. (Ezt Dia valami klasszikus káromkodásnak gondolta.) De csak nem engedted meg neki?

– Te csacsi, hát hogy engedtem volna, mikor nem volt még harisnya sem a lábamon!?

Az ilyen szemérmes asszony megérdemli, hogy a valóság kárpótolja az álomért. De eltaszította a fejemet.

– Sicc, te! De tudod mit mondott arra Lermontov?

– Azt mondta, hogy te egy kőszívű kis majom vagy. Olyan, amilyent a kínaiak faragnak nefritből.

– Ó, dehogy! Gavallér ember volt az a dámákhoz. Azt mondta, hogy ha legközelebb megint vele álmodok, akkor hoz egy pár selyemharisnyát a Fő utcából.

De most már nagyon komoly káromkodást eresztettem meg.

– Hű az allelujáját, az alelölülőnek! Majd lesz gondom rá máskor, hogy ne olvass elalvás előtt lírai költőket. Herodotost hozom én neked haza a tanári könyvtárból, abból megláthatod, hogy mily én egyszerű toalettekben járnak a puritán szarmata hitvesek.

Felugrott az ölemből és csípőjére rakta a két kezét, összeráncolta a szemöldökét. De azért csak Aphrodité volt ő Pallas Athenének is.

– No csak az kellene még, hogy azt a vén pópát idehozd! Nem elég az az egy, akit éjszaka a fejed alatt tartasz?

Csupa nagyszakállú pópának képzelte a drága a klasszikusokat és nagyon irtózott tőlük, mert csak a mitológiát tartotta szépnek az egész antik világból. Mindig keresztet vetett, ha reggeli ágyazáskor a Livius kiesett a vánkösöm alól. (Mert azt tartogattam a fejem alatt, noha nem sok eredménnyel. A pún háborúk háttérbe szorultak a mitológiai stúdiumok mellett.)

Elébeem térdelt és komoly aggodalommal nézett a szemembe:

– Tudod, hogy megijesztettél az éjszaka? Nagyon kínosan nyöszörögtél, mi volt az?

– Rosszat álmodtam. Megjelent előttem Hannibál és szíven akart szűrni a lándzsájával.

A szívemre borult és betakart széthulló haja arany-zuhatagával.

– Csúnya álom rosszat jelent, féltelek emberkém.

– Sose félt engem, asszonykám – hajtottam bele fejemet az aranyfolyóba. – Ha még egyszer eljön Hannibál, megmondom neki, hogy menjen a felsőbb hatóságokhoz a jegyzeteimért. Énvelem nem állnak szóba, ő katona, tán jobban imponál nekik, különösen ha a táborszernagyi ruháját veszi magára.

»Ezerrel kezd a csókot,
arra százat,
még ezret és még százra
nyújtsd a szádat,
S, ha még ezer és még száz
ahhoz adva,
Végül hibásan lenne összeadva,
addig kell újra kezdenünk,
míg a hibára nem lelünk.«

Innen-onnan kétezer esztendeje, hogy Catullus ezt a receptet csinálta az asszonyok megnyugtatóására, de azóta se igen találtak ki hatásosabbat a doktorok. Dia már majdnem teljesen megnyugodott, mikor fölkrárogott bennünket Menyus, az iskolaszolga.

– A méltóságos igazgató úr kéreti a tekintetes tanár urat, hogy azonnal tessék hozzá fölfáradni az irodába.

Ez a csókaszemű ember, ez a Menyus, mindig idegessé tett a sunyi nézésével. (A rómaiaknál bizonyosan haruspex lett volna belőle; azt hiszem, azoknak is úgy el volt görbülve a szemük a sok bélbenézéstől.) Aztán az igazgató úr, mi a szösz akar tőlem vasárnap? Hát még ilyenkor is elvillamosozzam az ebédrevalót?

– Látod, az álmod? Mondtam ugye? – súgta a fülembé Dia, míg nyakkendőkötés örve alatt megölelt.

– Álom: esős idő – haraptam meg a füle cimpáját sűgás örve alatt. – Hátha egy kis előléptetés van a hivatalos lapban? Nézd, Menyus rá is tüsszentett.

Menyus csakugyan tüsszentett, de azt horkantásnak is lehetett venni, s hozzá még ki is tátotta a száját. Mindegy no, lesz ami lesz, azért hogy méltóságos úr, derék ember az én igazgatóm, nem kell nekem attól félni.

Azzal fogadott, hogy kényes ügyben akar velem beszélni: azért hívatott vasárnap délelőtt, mert ilyenkor nincs benn senki, zavartalanul beszélgethetünk.

– Tessék parancsolni.

– Kérlek alássan, te... hogy is mondjam... hát igen... ugyebár... te katolikus vagy? Mert hivatalos irataid szerint az vagy. Vagy legalábbis az voltál.

– Persze, az vagyok én most is. Ha parancsolod, elmondom az egész katekizmust, még a kilenc idegen bűnt is.

– Ó, kérlek! De talán a kedves nejed önagysága... vagy az se zsidó?

– Az én feleségem? Archimandrita vagy mi a mándruc volt a nagybátyja, akkora aranykereszt lógott a nyakába, hogy elég volt hordani neki.

A jó embernek felderült az arca. Mind a két kezével megszorította az egy kezemet.

– Nagyon örülök. Gratulálok. Mármint ahhoz, hogy alaptalanul megrágalmaztak benneteket. De mondd csak, mi az ördögért szoktatok ti otthon zsidóul imádkozni? Akkorára tátottam a szám, hogy majd kiesett rajta a fejem.

– Mink? Egy őszám volt, aki szombatos volt az Apaffy Mihály idejében. Legföljebb az imádkozhatott volna zsidóul, de azt hiszem, az egyáltalán nem imádkozott sehogyse, mert lovasok hadnagya volt.

– Nem értem – csóválta a fejét a direktor. – Pedig a Menyus a saját szemével látta, amikor a minap valami körözüvényt vitt hozzátok. Te keresztben ültél a széken, a nyakadban volt a talesz, a fejedben valami kapele, a nejed önagysága előolvasott valami héber imát, te pedig utánamorogtad, s még a fejed is billegtetted hozzá. Azt mondja Menyus, nagyon megijedtetek, mikor ő benyitott, s te olyan mérgesen néztél rá, hogy attól félt, hogy megharapod.

Hát, amit a filológiában homéri kacajnak neveznek, az félénk mosolygás volt ahhoz képest, amit én véghezvittem. Egyre recsegett a kanapé, míg előadtam a tényállást.

– Szóról szóra úgy volt, ahogy a Menyus jelentette. Keresztbe ültem a széken, mert én azt mindig úgy szoktam, mikor a tükör előtt borotválkozom. Igaz, hogy akkor már túl voltam rajta, de a törülköző még mindig a nyakamban lógott: az volt nyilván a talesz. A fejemet is mostam, látod milyen tüskés sértem van, ezt szelídítettem le a feleségem rossz fekete selyemkendőjével, ez volt a kapele. A feleségem is csakugyan előimádkozott: az ábrázoló geometriából olvasta fel a kúpszeletek törvényét, ami nekem valóban zsidóul van, mert már a fél osztályt beszekundáztattam belőle, mégse értem. Az asszonynak az a nagyszerű gondolata támadt, hogy tán énekelve könnyebben beszédném őket, azért ő beállt

elődúdolónak, én pedig utánamorogtam, és a fejemmel vertem hozzá a taktust. – De itt már velem együtt prusztiházott a direktor is. Azt hiszem, méltóságos úr korában nem is nevetett még ekkorát. Mikor aztán letörölgette a könnyeit, megint visszaméltóságosodott, de most is majd sírva fakadt.

– Látod, fiam, ilyen világot élünk. Ez a Menyus telekürtölte vele az egész iskolát, hogy a te feleséged a jeruzsálemi főrabbinak a lánya, és a tanárok egyre maceráltak, hogy helyeztessék el innen. Nahát, most már majd megmondom nekik a magukét. Bennem emberükre találnak!

Hanem azért az ajtóból visszaintett, és a lelkemre kötötte, hogy a Menyustól óvakodjam.

– Tudod, fiam, ez a legnagyobb tolvaj az egész kerületben, még a sógorának a keresztkomája is az iskola szénével fűt, de nem tehetek ellene semmit, mert valami befolyásos fő-turul.

No, én nagyon tiszteltem is Menyust, előre köszöntem neki mindig, és minden alkalommal megkuckuztam azt a lépcső alján mászkáló kis varasbékát, akihez atyai jogokat formált, s akit az egész iskola főigazgatónak hívott. (Tudniillik, ha a földszinten ordított is, fölhallatszott a második emeletre.) Még azt is megtettem, hogy a szivarvégeket Menyusnak adtam, holott otthon pipában magam is delektálhattam volna velük.

Még ez se ért semmit, már nem tudom, azért-e, mert Menyus catói jellem volt, vagy azért, mert a szivarvégek csak rövid szivartól vették eredetüket. Menyus csókaszeme egyre élesebben fúródott veséimbe, s a kollégák egyre kínosabb csöndbe dermedtek, ha hirtelen betoppantam közéjük. Azért kezdődő asztmámra támaszkodva már a folyosón fullasztó köhögési rohamokat produkáltam, mert nem szerettem zavarba hozni embertársaimat, s talán örömet is szereztem nekik, amikor konstatálhatták rólam, hogy »no, ebből is ugat már a halál kutyája.« Az élet mindig ad rá alkalmat az embernek, hogy jót tegyen a környezetével.

Hanem akárhogy igyekeztem jóba foglalni magamat, az igazgatóm egyre kapta a névtelen leveleket, amelyek részben előttem is ismeretlen adatokat szolgáltatottak életrajzomhoz. Még az is kitudódott, hogy hol én hordom a feleségem szalmakalapját, hol a feleségem megy a vásárcsarnokba az én szvetteremben, ami világos bizonyítéka annak, hogy mi a közösségi elv alaptételeit a gyakorlatban is megvalósítjuk. A direktorom rendesen eldobálta a névtelen leveleket, matematikus volt, és a logaritmus örök törvényei bizonyos erkölcsi bátorságot adnak az embernek; egyet azonban megmutatott:

– Nézd csak, ez nő-írás.

– Az, de férfidiktandóra készült. Látod, itt dolgozat-javításhoz szokott férfikéz rakott bele helyesírási hibákat, hogy olyan legyen, mint egy spontán elhatározásból született női levél.

Végre is férfikéz vágta el a nyakamat, asszonyi segítséggel. Hannibál szövetekezett az elbuktatásomra Emese anyánkkal.

Húsvéti konferenciát tartottunk, egy kicsit meg is késtem, mert nagyon elácsorogtuk az időt a kirakatok előtt. Húsvét hetében mégiscsak tartozik egy szerető férj a feleségének azzal, hogy megmutatja neki, mennyi szépség van a világon az Attila körüttől a Retek utcáig.

– Tessék, tessék! – integetett az igazgató az asztalfőről, mikor restelkedve bekeszegettem az ajtón – már csak a kollégára várakoztunk.

Szegény feje nem is sejtette, mennyire énrám várakoztak!

A magyar irodalom professzora napirend előtt kért szót. Azt mondta, fontos bejelentést akar tenni. Ez abból is látszott, hogy a cvikkerét nem az orrán tartotta, hanem a kezében.

– Megengedik az urak? – kérdezte udvariasan a direktor.

Én bólintottam elsőnek, hogy »meg«.

– Kölcssey mondása szerint félve szólamllok meg méltóságos elnök úr, és nagytekintetű tanári kar! Egy olyan hallatlan kegyeletsértést vagyok kénytelen a nagyérdemű testületnek a tudomására hozni, amely nemcsak felháborodással, hanem fájdalommal is eltölti keblemet. Amint hazánk nagy költője, Jókai Mór írja, őseinknél, a varchonitáknál az anyagiylkosságot oly elképzelhetetlennek tartották, hogy szavuk sem volt rá, ezt a gonosztettet névtelen bűnnek nevezték. Uraim, mély megdöbbenéssel jelentem, hogy egyik megtévelyedett kartársunk, aki sorainkban ül, elkövette ezt a névtelen bűnt, elkövette a szellemi anyagiylkosságot! Engedelmet kérek.

A kolléga azért kért engedelmet, hogy szájára vehesse a vizes poharat az asztal közepére helyezett tálcáról. Mint gyakorlott szónok, a megszakítással is fokozni óhajtotta a hatást.

– Halljuk! Halljuk! – kiabáltak a kollégák. Sőt én magam is halljukoztam, nemcsak udvariasságból, hanem őszinte kíváncsiságból is. (Sőt az igazgatón kívül én voltam az egyetlen kíváncsi a társaságban.) Ki az ördög lehet az, e között a sok gentleman között, aki megölte az édesanyját. Magamra természetesen nem gondoltam, nem is gondolhattam. Először is, mert az én édesanyám még él, hála istennek; ő a levélhordó Kutanyakon, ami nagyon szép állás volna. Csak az a baj, hogy darabszám fizeti a postamester. Mivel pedig Kutanyak levélforgalmi statisztikájában egyetlen levél szerepel havonta: az, amit én küldök haza minden elsején, abba kénytelen vagyok beletenni a fizetésem harmadát. Másrészt, ha anyagiylkos volnék is, a szónok azt köteles volna nekem megbocsátani, hiszen nekem köszönheti nagy irodalmi sikerét. A Judaeus Apella nélkül nem írhatta volna meg a nagy feltűnést keltő értekezését »Horatius antisemitizmusáról«, különös tekintettel a magyar ódaköltészetre. Igen nagy sikere volt, különnyomat is készült belőle, németre is le van fordítva (kéziratban). Igaz, hogy a tanulmány heves polémiára is okot adott, amelynek során kiderült, hogy Horatius maga is zsidó volt, ennél fogva az antisemitizmusa nem lehetett őszinte, dehát ezért igazán nem lehetett engem okolni.

Úgy látszik pedig, mégiscsak ezért kellett lakolnom. A szónok néhány korty ihlet után most már felém fordulva folytatta:

– Kérdezem a jelenlevő megtévelyedett kollégát, meri-e tagadni, hogy Emese volt a magyarság ősanja, mert az ő álmával kezdődik nemzeti történetünk? És meri-e tagadni, hogy mikor két nappal ezelőtt hazafelé menet az Emese-egyesület művészi plakátjára tettem figyelmessé, amely e kisázsiai álmot ábrázolja, amelynek nyomán nagynevű elődeink Ázsiából Európába költöztek, ezzel a kvalifikálhatatlan, léha megjegyzéssel válaszolt: »az álom nem lett volna nagy hiba, de tette volna inkább lutriba!« A nemzeti érzésem ellen intézett orvtámadás egy pillanatra megnémított, de amint elváltunk, rögtön föl jegyeztem ezt a példátlan blaszfémiát s két jelenlevő kollégával tudom igazolni, hogy az szó szerint így hangzott el.

Nagy láрма támadt, az igazgató halálsápadtan rázta a csengőt, végre megkérdezte, hogy kívánok-e szólni.

– Csak azt vagyok bátor megkérdezni az előttem szólott kollégától, hogy nem azon a napon történt-e az én sajnálatos elszólásom, mikor kolléga úr, mint a tanári könyvtár őre hazahozta a Jókai költeményeinek második kötetét, amelyet félévig magánál tartott?

– Kikérek magamnak minden meggyanúsítást! Imádom Jókait, s idei értesítőnk számára program-értekezést írok a költészetéről, amiért alaposan kellett vele foglalkoznom.

– Bocsánatot kérek, azt én egy pillanatig sem vonom kétségbe. Csak azt legyen szabad még megjegyeznem, hogy az inkriminált rigmusokat én szó szerint idéztem hazánk nagy költőjének, Jókai Mórnak Emese ősanjánkról szóló költeményéből, amelynek az az alapeszméje, hogy igen nagy kár volt nekünk Ázsiából kijönni. Enyhítő körülményül szolgáljon a nevezett költő javára, hogy nem most írta ezt a verset, hanem ötven évvel ezelőtt, amikor a közállapotok igen elkeserítőek voltak.

Némi zavart csend támadt, aminek az igazgató vetett véget, szemmel látható megkönnyebbedéssel jelentvén ki, hogy áttérünk a napirendre. Van szerencséje bemutatni a kultuszminiszter úr őnagyméltósága leiratát a pornográfia elleni küzdelem pedagógiai vonatkozásai tárgyában.

Ez máskor nagyon érdekes téma szokott lenni, amelyhez kor– és világnézeti különbség nélkül hozzászól mindenki, most azonban senki se hallgatott oda. Halk torokköszörülések, nem egészen véletlen könyököszeértetések és tenyérbe hajtott homlok alól való összekacsintgatások tettek róla tanúbizonyságot, hogy a legőszintébb öröm a káröröm.

Az ülést a szokott amábilis konfuzió fejezte be, amelynek során irodalomtörténész kollégám lépett meg elsőnek, mellőzvé az elköszönés formáságait. Amint elment, az igazgató újra összecsiszított bennünket.

– Uraim, baj van. Imént eltávozott kollégánk közölte velem, hogy egyéb elfoglaltsága miatt nem vállalja az értesítői programétekezést. Ki hajlandó most már feláldozni magát a haza oltárán?

Mindenki a szomszédját noszogatta, csak engem nem noszogatott senki. De mikor jelentkeztem, még meg is éljeneztek. Az igazgató majd megölelt. Látszott a szeméből, hogy úgy veszi a dolgot, mint nekem kijáró elégtételt.

– Mi lesz a címe?

– A zámai csata és következményei.

– Mikor kapom meg?

– Az ünnepek után. Most legjobban ráérek.

5

Csak kint az utcán jutott eszembe, hogy reggel az ágyban, egészen más húsvéti programot csináltunk mi Diával: kankalinszedés a Kecsehegyen, kökőrcsinszedés a Sashegyen, Adóniszszedés a Jánoshegyen. Csókszedés minden virágos kökénybokorban. Hímestojás-festés viaszeljárással. Hadd lássa az orosz menyecske, hogy értünk ám ahhoz itt is. Aztán azt is megígértem Diának, hogy megfoltozom az atlasz cipőjét, már abban viszem a Föltámadásra, meg húsvét hétfőjén a Gellérthegyre, búcsúra.

Hát persze, mindebből most már nem lett semmi se. Hannibál és Scipió letaposták vascsizmáikkal az egész húsvéti flórát. Csak Dia maradt meg drága, virágzó, mosolygó kökénybokornak. Azt mondja, nem bán ő semmit, csak odakuporodhasson a lábamhoz, mikor írok.

Hanem azért azt hiszem, nagyon örült, mikor húsvéthétfő estéjén eltakarodtak az asztalomról az öreg »pópák«, Livius, Polybios meg az újabbkori minisztránszgyerekek, akik ezeket az öreg mesemondókat kommentálták. Mink csak akkor mondtuk el egymásnak, hogy »Vosz Chrestos« és csak akkor hajtottuk be egymáson a húsvéti csókot. Igaz, hogy azt jó kiadásán.

– Te – mondom az asszonynak, ahogy kisimogatom a haját a szeméből –, nem kívánczol most haza? Nálatok ilyenkor keresztényi kötelessége az embernek mindenkit megcsókolni, akivel találkozik?

– Ej, házi-kutya – »kutyaházit« akart mondani, miközben meghúzta a fülemet –, azért gondoskodtál te róla, hogy itt csak olyan vén medvékkel találkozzak, mint a Scipió, meg a Hannibáloed?

Még a kezében volt a fülem, mikor kaparássza valaki a kilincsünket. Ugyan ki lehet az ilyen késő este, ebben a vadidegen városban, ahol mi a világon senkivel se járunk össze. (Utóvégre nem szedhet az ember minden vizitelőt az ölébe, márpedig egyéb megoldás nemigen van olyan helyen, ahol két székből áll az egész komfort, azt is a saját terveim alapján készítettem valódi uraságoktól levetett ládákban. Tudniillik a padláson valami gyógynövénykereskedőnek a raktára volt s annak az inasai rövid úton szállították le a megvett üres ládákat.) Nem zengett éppen ősi magyar vendégszeretet a hangomban, mikor azt mondtam: »szabad!« De mikor a vendég belépett, bizony úgy megörültem neki, hogy mindjárt oda cuppantottam a képére a »vosz Chrestos«-t.

– Hozta isten Rózsi fiam, mi jót hozott nekünk?

– Hát ezt hoztam-e! – tett le az asztalra egy fonatos kalácsot – meg ezt is hoztam, ni!

Azzal kinyújtotta a kezét az ajtón és berántotta az udvarról a Jánost. A taszigálós Jánost, mind ez ideig egyetlen pátrónusunkat a hazai földön.

– Ne, ezt meg nekem küldte a jó isteni – nevette el magát Dia, s most meg ő adott húsvéti csókot a fináncnak, de kettőt. Az egyiket azért, mert ez kijárt Rózsiért, a másikat meg mit tudom én miért. Filológus vagyok én, nem pszichológus. A rómaiak nem ismerték a csókot. Már nem azt a kellemes ténykörményt értem, amely vörös fonálként húzódik végig az emberiség történetén, hanem magát a szót. A latin úgy hívja a csókot, hogy »osculum«, »szájacska«. Tehát Dia szájacskát adott a fináncnak. Nem sajnáltam szegénytől, legalább életében egyszer főszemlélsznek érezhette magát.

Amúgy úgyse lehetett rá semmi kilátása szegény fejének, hogy majd őbelőle is csillagos János lesz valaha. Háromszor is nekirugaszkodott már az ábécének, de sose jutott tovább annál, hogy »úr, ír, rí, úr ír«. (Az se volt ám úr, aki ezt kitalálta. Aki »úr«, az nem ír! Tudja ezt minden írástudó ember.) A káplán már a fonomikát is kipróbálta a János eszmetehetségén (ezt a szép szót is tőle tanultam) – de az ő feje még ezt sem vette be. Mikor a fülét kellett volna megfogni, akkor az orrához kapkodott és mikor a homlokáról kellett volna a legyet elhajtani, akkor a hasán morzsolgatta a mundérgombot a kincstári cérna erős veszélyeztetésével.

– Márpedig, ha írni, olvasni meg nem tanulsz, akkor a próbaesztendő után oda mehetsz, ahol a part szakad – mondta neki a fölöttes hatósága.

– Márpedig én inkább leteszem a panganétot, de engem kukorékolni meg kását fűjni ne tanítgassanak – jelentette be János a fölöttes hatóságának a véghatározatot.

Mivel a próbaesztendő most már a vége felé járt, János lejött húsvétolni Pestre, hogy a Rózsi segedelmével valami olyan polgári foglalkozás után nézzen, ahol nem macerálják az embert a tudományokkal.

Ha követválasztásos idő lett volna, akkor tudtam volna valami nekivaló pályát ajánlani Jánosnak, így azonban csak azzal biztattam, hogy becsületes ember a jég hátán is megél. Aztán mikor eljőéjszakáztak, utánaszóltam, hogy csak nekem szóljon ám megint, ha szerelmes levelet akar írni!

– Hiszen csak az kellene! – karolt bele Rózsi nevetve. – Majd megtanítanám én a betyárt a nyújtófával úgy, hogy mindjárt elmondaná az ábécét.

János kihúzta magát, mert rendkívül emeli a férfi önérzetét, ha női ajak betyárnak nevezi. De énhozzám is volt ám elismerő szava Rózsinak!

– A tekintetes úr meg úgyse tudna többet olyan szép levelet írni! Azóta mindig itt hordom a kebelemben.

Kerek fekete szeme megcsillant a holdfényben, ahogy alma-piros arcát visszafordította.

– Te – mondom Diának, ahogy becsuktuk az ajtót –, észre se vettem eddig, hogy az a Rózsi egész jóképű némben volna, ha a többit nem nézné az ember.

– Én meg azt néztem, hogy milyen formás szája volna ennek a legénynek, ha az a nagy rozmár-bajusz el nem takarná – tromfolt vissza Dia.

– Na – csücsörítettem előre az ajkam –, azt hiszem, szép szájért nem kell a szomszédba menned.

– Hát, ami azt illeti – nevetett Dia a szeme sarkából –, én a tiédnek a felét elengedném!

– Mit? – húztam össze a számat. – Így is kisebb, mint a tied!

– Próbáljuk össze!

Miután több ízben mértéket vettünk egymás szájáról, megint visszatértem a fináncra.

– Te, én azt hiszem, hogy ez a János éppen úgy beletartozik az életembe, mint Hannibál, ő szedte ki a csizmámból Hannibált, mikor hazaértünk, s most éppen azon a napon jelentkezett újra, mikor Hannibált feltámasztom haló poraiból. Nem érdekes?

– És neki is olyan bunda-bajusza van, mint Hannibálnak – rúgott Dia a papucsja hegyével Montanarinak az asztal alá söpört könyvére, amelyben benne van a nagy pun állítólagos képe. (Szerintem, ez a másik Hannibált ábrázolja, az admirálist, akit a saját emberei feszítettek keresztre Szárdiniában, mikor Duillius elcsákyázta a flottáját. Az a borbélycímerbe való császárszakállas tengeri borjú, akit ez ábrázol, nem kelhetett át az Alpeseken.)

– Csacsikám – állítottam meg Dia lábának karcsú ingáját –, te nem tudod, milyen fordulópont volt az emberiség életében a zámai csata. Látod, ha akkor Hannibál veri meg Scipiót, nekem talán most nem lóg üresen az egyik kabátom ujja, s te tudod azt, amit így sose fogsz tudni ebben az életben: hogy milyen érzés az, mikor egy asszonyt két karral ölelnek át. S akkor nekem se kellene mindig arra gondolnom, mikor megölellek, hogy nem vagy jól bekerítve s nagy baj lehet még egyszer abból.

Most már Dia mondta nekem azt, hogy csacsi vagyok – és megcsókolta az üres kabátujjat.

– Hát, hogy volt az a zámai csata?

– Úgy, mint hogyha én kiállnék birkózni a Jánossal és addig zötyögtetnénk egymást, míg parasztökle be nem törné az én szép, finom koponyámat.

– Csakhogy ennek a drága szép finom koponyának van ám annyi esze, hogy nem megy neki annak a vastag-csontú medvének! – helyezkedett Dia történetfilozófiai álláspontra és olyan helyen adott oltalmat a szóban forgó koponyának, ahol az igen szeretett tartózkodni.

Nem tudom, Diának ilyen intervenciója mennyiben befolyásolta volna a zámai csata sorsát – bizonyos, hogy ő abban az időben istennő lett volna –, de azt nagyszerűen kifejtettem tanulmányomban, hogy a világ képe egészen másképp alakult volna, ha Zámánál Ábel teríti le Káint. Mert Ádám fiainak örökös versengésében kétségtelenül Karthágó volt a finom szellem, a messzi horizontokig érő ész, a világokat átfogó civilizáció, a puha és rafinált Ábel, és

Róma volt a nyers és durva Kain, a korlátolt kecskepásztor, aki zöld gallyakból rakta a tüzet és csodálkozott azon, hogy füstje nem száll az ég felé.

Bár a jegyzeteim nyilván rég eladták makulatúrának a felsőbb hatóságok, mint más megsemmisítésre ítélt corpus delictiket, Hannibál igen meg lehetett velem elégedve. Mindent megettem érte, ami tőlem telt. Még a nyomdába is személyesen mentem korrektúrát csinálni, nehogy sajtóhibák tegyék csúffá a pun Napóleont, akit én olyan szépen megtisztogattam a római historikusok keze szennyétől. Pedig húzódoztam a nyomdától, mert azt hittem, hogy ott mind olyan elkeseredett, mérges rabszolgák vannak, mint amilyeneknek azokat a scriptorokat elképzei az ember, akik éhen-szomjan sokszorosították Horatius ódáit a circei osztrigáról meg a falernumi bort szikráztató kráterekről. Nagyon meglepett, hogy a nyomdaigazgató milyen jól táplált, hasbavállas emberke, és nagyon jólesett, hogy olyan szívélyesen fogadott. Persze, aki betűk közt él, az éppen olyan magától értetődően intelligens, mint ahogy a molnár lisztes, és valószínűleg a tanulmányomat is olvasta már a levonatban, sőt talán már kéziratban is élvezte. Hiszen átment a kezén, s aki abba belenéz, az le nem teszi a »Használt és idézett forrásokig.«

Bemutakoztam neki, ez és ez vagyok, Hannibálról írtam egy kis értekezést, talán a névre tetszik is emlékezni...

– Hogyne, hogyne – nagyon örülök, mivel lehetek szerencsés szolgálatára lenni?

– A kefelevonatokat, ha szabad volna átnéznem, sok a görög és latin idézet...

– Te fiú! – intett oda egy álmos nyomdászínaskát – szaladj a korrektor úrhoz, mondd meg neki, hogy itt van Hannibál tanár úr, valami görög históriának a levonatát kéri. Han-ni-bál tanár úr, megértetted, te állat!?

Ez volt az első siker, amihez Róma retteggetője hozzájuttatott. Valami szimbolikus jelentőségét találtam annak, hogy az a kövér rabszolgafőnök éppen rabszolgának nevezett ki. Csakugyan van valami hannibálos abban, amit csináltam. Szembeszállni a világtörténelemmel, nem a kisbetűssel, hanem a nagybetűssel, amit a kultuszminiszter engedélyezett a középiskolák negyedik osztálya számára: van ez olyan merész vállalkozás, mint kétszáz elefánttal átkelni az Alpeseiken. S talán Hannibálnak is voltak olyan későn támadt scrupulusai, mint nekem. Méltó keret-e ilyen tudományos szenzációhoz egy középiskolai értesítő. Nem lett volna-e jobb a Budapesti Szemléhez menni a cikkel? Vagy nem kellett volna-e várni vele, míg olyan helyzetben leszek, hogy egy-két részletkérdésnek alaposabban utánajárhatok? Például sok homályt tisztázna egy ásatás a zámai csatatéren s Dia is nagyon örülne egy tuniszi kirándulásnak. Ostobaság. Először is, azt se tudjuk biztosan, hol volt Zárna, másodsor, az állatkertbe is gyalog mentünk ki Diával, mert kettőnknek nagy rubrika lett volna a villamosköltség. Most már majd igen, ha a tanulmányom napvilágot lát.

Az a legkevesebb, hogy egy fizetési osztályt ugrok. Talán a kormány ki fog küldeni tanulmányútra Karthágóba. Esetleg a külföldi akadémiák szólítanak föl rá. Persze, nem tudják a címetem, kénytelenek lesznek a Magyar Tudományos Akadémiának írni. No, az nagyszerű lesz, mikor Berzeviczy Albert fűtőifától

kérdezgetni fogja, hogy »kicsoda ez az ember? Hogy nem szóltatok nekem erről eddig? Utóvégre én nem kísérhetek mindent figyelemmel, de mégis különös, hogy ezt a nevet sose hallottam, úgy látszik, ezt még senki se érte plágiumon«.

A kétségeimet nem közöltem Diával, de az álompalotához együtt hordtuk a köveket. Péter-Pálra építettünk olyan Turris Maecenatianá-t, hogy abban még hintaszék is volt. Csak azon nem tudtunk megegyezni, hogy milyen színű plüss legyen rajta a takaró. Dia vöröset, én meg attikai ibolyaszínt ajánlottam, de az nem tetszett Diának, mert ez a szín annak a kievi kolostornak a gyóntató papját juttatja eszébe, amelyikben nevelkedett. (Ohó, gyere, gyónd meg csak, micsoda penitenciákat szabott neked ez a trifurcifer?! De lélekre!)

Péter-Pálkor hazavittem neki az értesítőt s mutattam a tábláját:

– No, nézd, ez a tengerszín, tetszene neked takarónak?

– Ez tengerszín? De hiszen ez bőrszín.

– No igen. Homerosnál az a tengernek a jelzője, hogy »borszínű«.

– Aha! – nevetett Dia, azért voltak hát részegesek mindazok a görög tengerészek, akik a Krímben megfordultak. Szárazon is mindig tengerszínt akartak látni.

Végre is abban egyeztünk meg, hogy a takaró egyik oldala lilászvörös lesz, a másik meg vöröseslila.

– De hát mikor gondolod, hogy bútorozkodhatunk?

– Azt hiszem, két héten belül tele lesz nevemmel az itthoni sajtó. Holnaptól kezdve mindenesetre figyelemmel kísérjük a lapokat. Két trafikot is tudok a hídfő körül, ahol szabad megnézni az újságokat. Majd megosztozunk rajtuk.

De úgy látszott, hogy az egész mai kor fináncszemmel nézi az ókort. Álompalotánk tornyai egymás után omladoztak be. Egyszer, amint hazaértem az újságböngészésből, észrevettem, hogy a falról eltűnt Hannibál kétes hitelű portréja, amit Dia kivett a Montanari könyvéből és belerakott a nádkeretbe, amelyet sajátkezűleg szerkesztettem védőszentünknek. Bántott a dolog, de nem mertem szólani. Be kellett látnom, hogy Hannibál förtelmesen viseli magát.

6

Pár nap múlva arra ébredek fel reggel, hogy besuhog valami az ablakon. (Július vége felé járt, nyitott ablaknál aludtunk.) Kiugrom az ágyból, fölveszem: újság.

Máig se tudom, ki dobta be, de az bizonyos, nem Hannibál szelleme volt. A karthágóiak kegyetlen emberek voltak, de a megkékczeruzázott cikkek nem tartoztak a kinzóeszközök közé.

»Óriási botrány a parlamentben egy értesítő miatt. Propagandaértekezés a sémi világalomról. Orosz bérenc a katedrán«.

Ez csak a cím volt, többet nem is olvastam, összegyűrtem a lapot, és odakaptam a meglevő karommal a meg nem levőhöz, mert rettenetes fájdalmat éreztem benne, a vállamtól az ujjam hegyéig. Aztán a fájás átugrott a fejembe, onnan beleütött a szívembe. Az orrom cimpájába mintha tűt szúrtak volna és vizesés zuhogott a fülemben, abba néha beleszisszentek a srapnelek, aztán a vizesés egyre messzebből hallatszott, elaludtam.

Arra ébredtem fel, hogy vizes a vánkosom és Dia törölgeti a szememet. Már felöltözve ült az ágy szélén, ölében a kisimogatott újság.

– Kicsoda ez a képviselő, aki interpellált a cikked miatt? – mutatott rá egy névre. Odanéztam és elnevettem magam.

– Hát a Morognám volt? Ismerem az abroszt, szöszből fonták!

Az interpelláló képviselő osztálytársam volt, akit azért hívtunk »Morognám«-nak, mert még nyolcadikos korában is így mondta a monogramot. A történelemmel különben már akkor is nagyon egyéni szempontok szerint bánt.

– No, Misa – fogta meg egyszer óra közben a történelemtanár a folyosón –, sorold föl hamar a római császárokat! No, ne ijedj meg, nem élek én számárhússal! Mondjuk szépen: Augustus... – Szeptember, Október, November...

– folytatta Misa habozás nélkül, de tovább már nem volt benne biztos, hogy ki következik.

És ez rakta most énalám a máglyát? Ez szögez engem az Országház kapujára bőregérnek? Ez a nagyfülű oroszlán akar engem elnyelni? No, megállj, majd keresztbe fekszem én a torkodon! Eh, örület, nem lehet ezt komolyan venni! Olyan ez, mint hogyha egy pap-macskahernyó azt mondaná Hannibálnak, hogy »hamm, mindjárt bekaplak a kétszáz elefántusoddal együtt.«

Gélesen földerülten búcsúztam el Diától.

– Hoci csak az újságot szívem! Hadd viszem el azt is a direktornak. Nagyon szívből tud nevetni, mikor mer.

Az iskola kapujában Menyus tartott világnézeti előadást az utcai cipőpucolónak. (Azért gondolom, hogy világnézeti előadás volt, mert hallottam az »akasztófa« szót.) Ahogy engem meglátott, rám vigyorodott.

– Szolgája tanár úr. Már vártuk.

Azzal előrevetette a féllábát, nyilvánvalóan azzal a szívbeli kívánsággal, hogy milyen jó lenne, ha én abban orra buknék.

A folyosón a magyar irodalomszakossal találkoztam. Mióta az anyagyilkosság vádjá alól tisztáztam magam, azóta nem álltunk egymással köszönési viszonyban. Most azonban elkapta a kezemet és rázta, mint a szivattyúkutatót.

– Gratulálok kollégám. Olvastam az értekezését. Mondhatom, remek. Különösen ahol rámutat a karthágói kultúra fölényére. Élveztem, kérem. És az irálya is pompás, még a feleségemnek is megdicsértem. Különben hogy tetszik érezni magát? Azt hittem haza tetszett utazni a kedves nejével Oroszországba...

Nem vagyok haragtartó ember, s aki bajba jut, különben is minden jó szóért hálás. Visszaszorítottam a kezét, s odaadtam neki az újságot.

– Hát ezt tetszett-e már olvasni?

Hamar átfutotta, s fejcsóválva adta vissza.

– Gyalázat, kérem, mondhatom szégyen, gyalázat! Hja, most ilyen a világ. Az ember jól teszi, ha még a kocsonyát is megfűjja. No, ajánlom magam, jó nyaralást kívánok.

– A direktor itt van?

– Fogalmam sincs róla. Csak a kutyafejű botomért jöttem be, bent felejtettem a múltkor, tetszik tudni, mindenemet elhagyom.

Az ám, vettem észre, mert amit a direktor asztalán legelőször megláttam, az a kolléga szalmakalapja volt. A direktor lenyaklott fejfelül ült a dívány sarkában, és sötétén nézte a cipője orrát. Marius lehetett ilyen Karthágó romjain. Bizonyosan az is ilyen dühösen ugrott volna fel, ha Sulla megjelent volna előtte. Csakhogy Marius nyugalmazott generális volt, a direktor pedig kedves, lágy, naspolyaember.

– Ön az? (Magunk között eddig mindig tegezett.) Hallatlan bátorság kellett hozzá, hogy még ide mert jönni! Hogy mert ön a bizalmammal visszaélni?

– De bocsánatot kérek – feleltem támolyogva. – Hát olvasta direktor úr az értekezésemet?

– Nem; nem is akarom olvasni. Elég volt az újságot elolvasnom. Éppen az előbb járt itt vele az egyik kolléga. Tudja, hogy tönkretett engem, tudja, hogy fegyelmet indíthatnak ellenem?

Láttam, hogy nekem itt semmi keresnivalóm nincs. Otthagytam Mariust, cipője orra és a fekete szalmakalap társaságában, de őszintén szólva, egy cseppet sem sajnáltam. Nagyon fájt, hogy nem olvasta a dolgozatomat.

Szügyembe vágott fejfel kódorogtam az utcákon. Nem mehetek haza Diához elégtétel nélkül. De hát hol kapom ezt meg? Utamba esett az a könyvkereskedés, ahol a gyerekekkel a rajzeszközöket szoktam vétetni, s ahol engem mindig szívesen fogadtak, tekintettel arra, hogy nekem nem volt rajzeszközökkel felszerelendő fiam. Kértem egy cím- és lakjegyzéket, s míg a személyzet összesűgött a hátam mögött, kikerestem a Morognám barátom lakását. Én ma »megverek valakit, vagy engem valaki«, de az igazamat nem hagyom.

Csak attól félttem, hogy nem fogad, ha a névjegyemet meglátja – de hát ezen a napon nekem mindenki csalogatni kellett. Kitárt karral jött elébem, s mindjárt betömte a számat egy trabuco especial-lal. (Persze morognamos tárcából.)

– Nahát, ez igazán kedves tőled, hogy végre felkerestél, pajtás. Csak nem a miatt a bolond interpelláció miatt jöttél? Ugyan, hagyd fenébe, szóra se érdemes, ingyen reklámot csináltam neked, he-he-he! Őszintén szólva, én nem is olvastam azt az... izét... milyen csata is? No, mindegy, én készen kaptam az egész interpellációt és szó sincs róla, nekem nagyon jól jött, nézd, már üdvözlő sorokat is kaptam a kerületből. Bungyósi kalapos... nagyszerű mi...? Hiszen emlékszel rá, tudod, az a nagy marha ember! Szép lánya van, barátom! Hű de kutya szép lány és nagyvérű! No, aki azt elveszi... De mit is akarok mondani? Ja, igen, eszem ágában se volt neked kellemetlenséget szerezni, de tudod, barátom, ez a politika. Ugye, hiszen együtt tanultuk: Július Caesar politikából a saját fiát is leszúrta? Mi? De hát minden csuda három napig tart, öregem, aztán a varjú se károg rólad többet. Hát egy kicsit megijedtél, mi? Ha akarod, szólok a miniszternek, hogy ne számárkodjanak, de légy nyugodt, kánikula van most, a kutya se törődik ezekkel a dolgokkal... Szoktál-e a Dunára járni? Te, öreg, gyere föl egyszer a parlamentbe, onnan lelátni a fürdőbe, a kellős közepébe... vagy te most is olyan szégyenlős vagy még? Nana, kópé: szentéletű vasfazék, csak a füle kormos! Te, ma püspökkel vacsorázom együtt, azzal a hónod alá nyúlhatok, ha kell! És én is boldog leszek, ha rendelkezésedre állhatok, akármelyik vállalatomnál abban a percben elhelyezlek, amikor kívánod. Kiviteli üzlet, sajtógyár, sertéshizlaló, temetkezési vállalat, ciroktenyésztő, hősök albuma, van itt minden, amit akarsz. Becsületszavamra! Parancsolj még egy szivart az útra, ha ízlik ez a vacak. Sajnálom, hogy most nem tudok jobbal szolgálni, de az este elszívták a vendégeim a havannáimat, fene beléjük. No, pá!

Eszembe se jutott az utcán, hogy kiköpjem a számból a pántlikás szivart. Hiszen jó fiú az, aki adta, ha bolond is. Aztán, ha nekem ártani nem akart, mért ne használt volna magának? Jól mondta, hogy ez a politika. Legalább is mostanában. Az utolsó becsületes politikus utcai Cato volt, mert az a maga nyakát vágta el. Igaz, hogy az is leginkább azért, mert más nem esett a keze ügyébe.

Otthon Dia kisírt szemmel szaladt elébem. Becsapta szegényt valami pokolra való tojásoskofa, hat közül négy tojásban csirkét talált.

– No – mondom –, azért nem kell sírni, anyókám! Majd levonjuk a béredből elsején!

– Nem is azért sírtam én, hanem azért, mert megijedtem a kis csirkéktől. Nem láttam én még olyant sose.

– De, hát még a csirkék hogy megijedhettek tőled! Ők se láttak ám még ilyet sose!
– ültém föl a konyhaasztalra.

Hogy a jókedvemet látta, az ő szemében is kisütött az öröm.

– Jó hír? Jó hír?

– Bizony. Olyan nagy úrral barátkoztam, hogy énvelem ma nem lehet gyalog beszélni.

Az ölembe ugrott és addig lovagoltattam, hogy a spenótba is beletenyelereltem. (Külön öröm, mert azzal is kevesebbet kell belőle elfogyasztani.)

– Nincs semmi baj, félreértés volt az egész, az interpelláció inkább hasznomra vált, mert felébresztette irántam a figyelmet és most lesz már belőlem igazán híres ember.

Nem is gondoltam, milyen jó próféta voltam.

Negyednapra Diát lefektettem ebéd után, el is altattam, kihajtottam a szobából a legyeket is, az ablakot is besötétítettem a kabátommal. Én magam meg csak úgy ingujjban kiültem a konyhaküszöbre Horatius epodoszait olvasni. De olyan meleg volt, mintha olvasztott ólom csurogna az égből, bele-belebóbiskoltam a könyvbe, ötször is neki veselkedtem, de mindig megakadtam ennél a sornál:

Flebit et insignis tota cantabitur urbe...

»Sírva fakad, s az egész város nyelvére kerül majd!«

A szavakat össze tudtam rakni, de azt nem bírtam kisűtni, ki az a nyavalyás, akiről az egész városban kántálnak.

Nagyot csapódik az utcaajtó, fölkapom a fejem, Rózsi kopog végig sebesen a téglaudvaron, de sárga a képe, mint a citrom-alma.

– Tekintetes úr... – kotyogott belőle a szó el-elakadva – már tessék megbocsátani, hogy ilyen kacarkán szaladtam ki... jaj istenem, még a kötöm is előttem maradt... tessék már megnézni... most raggatja tele a gazdám a várost, ezzel a statáriummal, vagy mivel... azt mondja, a tekintetes úr is benne van, dehát nem látom én ebben a nevit... mondtam neki, hogy nem Júdásnak hívják a tekintetes urat... de csak azon erősködött, hogy az az úr, mert az újságban is benne volt.

Epeszínű plakátot kapott ki a blúzából, mely megparancsolta minden igaz hazafinak, hogy másnap délután négy órakor legyen ott az iskolánk tornatermében és felháborodása lángostorával verje ki a Júdást a tudományok csarnokából. Hazafias üdvözlettel – – – – az én Morognám barátom legfölül, alatta a minorum gentium. Csupa kán és mirza, akiknek szemmeláthatólag az ókor története a legkedvesebb stúdiumuk üres óráikban.

– Hát biz ez én vagyok, lelkem – hajtogattam össze a plakátot és tettem be olvasójegynek az epodoszokba. (Tudom már, ki az a nyavalyás, aki az egész város nyelvére kerül.)

Hanem, aki sírva fakadt, az mégse én voltam. Rózsának tört el a mécsese. Úgy látszik, asszonyi körökben nem föltétlenül diffamáló az emberre, ha Júdás. Úgy magához ölelt a jó lélek ijedtében, hogy becsületes apostolnak se érdemeltem volna többet.

– Jaj, dehogy hagyom levágni azt a szép fekete fejét! (Akkoriban látta a moziban – Dantont. Azt hitte, engem is ilyen ceremóniával fejetlenítenek meg.) A mi spájkunkban bújjon el a tekintetes úr, ott meg nem találják a tarhonyás-zsákok között.

A jajgatásra Dia is kijött és értesülve a helyzetről, kijelentette, hogy a házból ki nem ereszt. Együtt élünk, együtt halunk, akár a kubikulumban, akár a szárított pipacsok és pipitérek közt a drogista padlásán.

Én csak nevettem őket és előszedtem Ciceró beszédeit. Felháborodás kell nektek? Gyertek csak Catilináriák! Mutassak nektek egy semmirekellőt, aki a »fórumon csatangol kacér módon fészült és szagos kenőcstől fényes hajjal?« Gyere csak pro Roscio! Akartok látni egy horgas ujjú jómadarat, aki miatt »jobb a vadállatok közé költözni, mint Rómában élni?« Ide csak anti Verrem!

Éjfélig fordítottam, kivonatoltam, jegyeztem, akkor is csak azért hagytam abba, mert kifogyott a lámpából a petróleum. Akkor kimentem az udvarra és a holdfényen elrendeztem a gondolataimat a retorika szabályai szerint. Arányosan elosztottam az étoszt és a pátoszt, szétbontottam altételekre a főtételeket, összezsírízeltam dedukciót és szerkesztettem olyan szillogizmusokat, hogy Aristoteles eltátotta volna rájuk a száját. Mióta kánok és mirzák vannak a világon, még ennyit nem fáradt értük a klasszika-filológia.

Mikor mindennel készen voltam, felálltam a kútkáva tetejére és a csillagokra szegezett fejvel elmondtam első nyilvános beszédemet. A csillagok nem mondtak rá semmit, mert ők, mióta katalógusba vannak foglalva, nem ártják magukat a halandók dolgaiba. Ellenben, noha a próbát félhangon tartottam, fölébresztettem vele a Tera-mama nőstény gerlicéjét és az azt mondta rá, »hihihi! hihihi!«

Egészen átáztatott a harmat, mire odabújtam Dia mellé, akinek fehér alakja fel-felvillant előttem az ablaknál, míg Demosthenes művészetében gyakoroltam magamat. Most már meg mertem neki mondani, hogy mit csináltam. Fölkészültem Sámsonnak a filiszteusok közé.

– Mit? Te oda akarsz menni közéjük? – pattant föl az ágyban és ahogy fölém hajolt, láttam elfehéredni az arcát a hajnal lángolásában. Keze, mint jégbemártott bársony csúszott végig a homlokomon. Attól félt az ártatlan, hogy az eszemre ment az izgalom.

– De oda is megyek szívem. Hát hogy lángostorozzanak meg szegények, ha ott nem vagyok?

Míg bolondnak gondolt, anyáskodott velem, mikor látta, hogy eszemen vagyok, bolondnak nevezett. Azt hiszem, ilyesmi más házastársak közt is megesett már. S talán abban sincs semmi meglepő, hogy utoljára mégis »kis hősnőnek« mondott, ami nekem sokkal jobban esett, mint mikor a vezércikknek neveztek annak néhány

milliomod magammal. Olyankor mindig a fogamat csikorgattam és legjobban szerettem volna addig menni, míg meg nem találom a kiváló publicistát és hősi halált nem halatok vele a tulajdon tintatartójában. Most ellenben nagyon büszke voltam rá, hogy hős vagyok, és álmomban olyan fidélisen diskuráltam Hannibállal, mint ahogy hősök szoktak egymás közt.

– Én, ha neked volnék, lovon mennék holnap az akasztásodra – tette vállamra a kezét. – Fogadj szót egy tapasztalt hadvezérnek.

– De hát miért? – néztem a mellén a sok hadikitüntetést.

– Azért, mert lovon könnyebb lesz elszaladnod.

Elcsodálkozva néztem rá, és csak most vettem észre, hogy nem is Hannibállal beszélek, hanem Tacitussal. Igen szigorúan bökdöste a stílusával a bordáimat.

Persze, Dia vékony ujjá kopogtatta a szívemet.

– Kelj föl már, te hét alvó! (Ezek nevezetes szentjei a keleti egyháznak. Magam is igen tisztellem őket.) Tizenegy óra. A reggelit eszed meg ebédre, vagy az ebédet reggelire?

– Egyiket se – ugrottam ki az ágyból –, csomagold be drágám, dolgom van az egyetemi könyvtárban, majd ott eszem meg.

Nem ok nélkül álmodtam én Tacitussal. Van neki egy értekezése a szónoklatról. Azt még át kell futnom, mert úgy rémlik, abban is találhatóak igen hasznos utasítások. Hadd lássák a kánok, hogy micsoda ember az, akinek ők el akarják koppantani a gyertyáját!

Már a kalap is a kezemben volt, amikor eszembe jutott a sok hadifityegő a Hannibál mellén.

Bizonyosan nem ok nélkül mutogatta azokat ő se énnekem. Hátha én is előszedném őket? Mert nekem is volt belőlük négy darab, persze csak az aprajából. (Mert én csak a fronton szolgáltam.) Kettőt Rácországból szereztem, kettőt a polyák földön.

– Hozd ki csak őket fiam! – fordultam vissza a küszöbről. – Ott vannak a kanalaskosárban. (A kés, villán kívül ezek voltak minden fémértékeink, hát együtt tartottuk őket, mint a többi grófok.)

– Mit akarsz velük? – csudálkozott az asszony.

– »Vagy ezzel, vagy ezen!« – idéztem a spártai anyát, ahogy a zsebembe sülyesztettem őket, a rajz-papír mellé, amibe az ebédem takaródzott.

– Siess vissza emberkém! – csókolta meg Dia. – Olyan nem jól érzem magam, a hideg is borzongat, émelyeg a gyomrom...

– Nem lesz semmi baj se – nyugtattam meg az utolsó csókkal. – Majd meglátod, fehér lobogóval jövök haza, mint Theseus Krétából. Leharapom a fejét az összes minotaurusoknak.

7

A pesti hídfőig kétszer is elmondtam magamban a beszédemet, s egyre biztosabbra vettem, hogy miszlikbe vágom vele az egész tao-tájt vagy kurul-tájt, vagy a macska tudja jobban, minek tisztelik a kánok ivadékai a parlamentjüket. Ha aztán Góg és Magóg hadaival elbántam, illetékes helyről könnyen megszerezhetem az elégtételt.

De nini, hátha mielőtt a Krethi és Plethi elé állnék, megtudnám, hogy mit gondolnak rólam az illetékes helyen? Elszántam magam, hogy fölmegeyek a minisztériumba, szót értek a pártusok előtt az európai emberekkel.

Sose láttam ugyan, akihez készültem, de hallomásból úgy tudtam, hogy ő a legeurópaibb szittya és ő az a szalonna-főlső, aki mindenről jó. A klasszikussal szólva: »Nyelvbúvár, szónok, ír, fest, tud jósolni, kenni, jól kötelentáncol, törvényt hoz, népet igazgat.« Olyan sokoldalú ember hírében áll, hogy egy vicclap egyszer tetrakontraoktaédernek rajzolta meg. (Tudniillik, a kartonpapírból készült mértani testek között ez az, amelyiken legtöbb oldal takarja be az ürességet. Sok papír kell hozzá, és annak a ragasztásához sok kovász. Én, mint rajztanár, hatályon kívül is helyeztem, és csak olyan növendékkel készítettem el, akinek lisztkereskedő van az atyafiságában.)

Nohát, ez a tetrakontraoktaéder lesz az én emberem!

Kérdem a portást a minisztérium kapujában, fönt van-e már az illetékes mértani idom? A kérdésre kérdéssel felel: Hogy hányadik fizetési osztályban van az az illető uraság?

– Tán ügyosztályt akart mondani, öregem?

Nem akart ő, erősítette a janitor, hanem fizetési osztályt. Merthogy ő nem kapus. Irodaszolga a népjólétiben, aktát hozott és a kapus megkérte, hogy vigyázzon a házra, míg ő megautóztatja egy kicsit az unokáit. Személy szerint tehát itt senkit nem ismer, de annyit tud, hogy mindenki a fizetési osztálya szerint jár fel a hivatalba. Ki mentül magasabb, annál később. Ez a törvény Dunán innen, Dunán túl.

Kisütöttük, hogy az én emberem fizetési osztályának körülbelül az egy óra felel meg, tehát szerencsét próbálhatok. Szerencsém is volt. Ott találtam, csak egy kicsit várakozni kellett, mert vendége volt. A lictor, aki az ajtóban állt, azt mondta, hogy valami angol újságíró van bent nála villásreggeli.

– Jön ide kérem, mindenféle nemzet, angol, francia, olasz, holland, az isten se győzi őket.

Nem mondta, hogy mivel, én meg nem kérdeztem. Annyit én is tudok az illendőségről, hogy a nagy urak szolgálinak a leereszkedésével nem szabad visszaélni.

Ahogy a mr. Nemtomki kijött, megláttam a nagyúr mosolygó arcát. Amikor engem állított elő a lictor, akkor már nem mosolygott. Hűvösen fogadott, de nem udvariatlanul, nem ültetett le, de legalább ő is felállt.

– Mivel szolgálhatok?

Mikor elmondtam neki, micsoda krédóba kevertek engem Pilátusnak, felcsillant a szeme.

– A, ön az? Az ön témája engem is érdekel. Nem olvastam, de hallottam róla. Én is többször foglalkoztam a Krisztus előtti második század véres üstökösével, aki kétségtelenül pregnáns kifejezője volt a nacionalizmus eszméjének. Mondanom se kell, hogy én híve vagyok a tudományos kutatás szabadságának, de azért nincs igaza önnek, édes barátom. Nem elég jó hazafinak lenni, az mindenki lehet. De intelligens embernek azt mutatni is kell. Látja, ha ön nemzeti alapra helyezkedett volna a tanulmányában, magyar nemzeti alapra...

– De könyörgöm, a pun háborúkat nagyon nehéz magyar nemzeti alapra helyezni – tettem egy sápadt ellenvetést.

– Téved tanár úr! – lépett közelebb hozzám. – Mindenbe bele lehet és egy kis csalafintasággal bele is kell vinni a magyar vonatkozást. Próbáljuk csak. Scipió. Ugyebár erre bátran mondhatja az ember, hogy egy kicsit csángósan hangzik? Hazai magyar nyelven ezt a szót Scszipiónak ejtjük. Ennek aztán már nagyon könnyű olyan etimológiáját találni, amit a laikus is egyszerre elfogad. Scszipió, Csipió, Csipijó, azaz Csípi jól, vagyis, aki jól megcsípi Hannibált.

Az előbb sápadt voltam, most már kezdett a vér a fejembe tódulni.

– De engedelmet kérek...

– Várjunk csak, barátom. Hannibál, Hannibál – ...Mire emlékezteti ez önt? Érdekes, magam is csak most jövök rá! Hannibál, Hanni bál, Honni bál, Honi bál. A karthágóiak, az ókor degenerált franciái úgy fogják fel a háborút, mint egy bálát. Rendkívül jellemző a mentalitásukra, hogy a főistenüket is Bálnak hívják. Ugye mennyi magyar kölcsönszó, már a világtörténelem hajnalán? Látja, ha ezekre mutatott volna rá, akkor a mindig gyanakvó nemzeti érzés nem érthette volna önt félre. A nemzeti önérzetre való nevelés, barátom, ez legyen az alapja a pedagógiájának. Ért ön engem?

Nagyon barátságosan kapaszkodott a vállamba. Egy lelkesedés volt az egész ember, a fülehegyéig. Csakhogy énbelém akkor már belém bújt a Bál ördöge. Elnevettem magamat.

– Hogyne érteném. Hallottam én már ilyesmiről gólya koromban. Tarquinius, azaz Tar-quin, vagyis Tárkony, ami Tarkán, vagyis kopasz főnök.

– Aha, ön a Jules Martha könyvére gondol, az etruszkokról! Ismerem, érdekes könyv.

– Nem arra gondolok én, instálom, hanem a Kakas Márton nagy naptárára, ami minálunk megvolt a padláson. Kakas Márton már a Bach-korszakban önérzetre nevelte a nemzetet azzal, hogy Nabukodonozor is magyar volt, meg Salmanassár

is. Az egyik Nagy bunkóval hadonászó úr – a másik meg Nagy szalmaszár. Halhatatlan magyar típus mind a kettő.

– Maga pedig mételyes vörös! – harsant rám a »kedves barátom«, pedig ő volt olyan vörös, mintha csalánba esett volna a képével.

Hátat fordított, dühösen legyezgetve magát a zsebkendőjével, én pedig úgy bevágtam az ajtót magam után, hogy bizonyosan lekéredzkedett a szemöldökfa fölül a vakolat. Ebből megláthatta a nagy Szalmaszár, hogy mégse vagyok én teljes híjával a magyar karakternek.

Hanem aztán lent az utcán megcsendesedtem. Hová a poklok fenekére menjek én mármost? A könyvtárban már nekem semmi keresnivalóm sincs, mert az bizonyos, hogy a tudomány meg én nem eszünk többet egy tálból. Hiszen az ajtót nemcsak a nagy bunkóval hadonászó úrra csaptam rá, hanem a kenyeremre is. Tudta azt már Seneca is, hogy »fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia.« »Ahol a harag a hatalom nadrágjában jár, ott mindig kéznél van a ménkü.« Tisztában voltam vele, hogy engem már meg is ütött, most már csak az a kérdés, hogy éniattam nem csapják-e ki Hannibált is az ország összes középiskoláiból.

Jó darabig csavarogtam az utcákon, körülbelül abban a lelkiállapotban, amelyikben a bukott vezér lehetett a zámái csata után. De azt hiszem, azért Hannibál is csak megebédelt, amikor megéhezett. Leültem a Deák-szobor talpára és kihúztam a zsebemből a menázsit. Rosszat sejtettem, ahogy bontogattam a rajzpapírt és semmi áruló zsírfoltot nem láttam rajta. Micsoda puritán étel lehet az, amely ennyire kerül minden feltűnést? Bizony, ez nagyon kis probléma, de az ember ilyenekkel bugyborékol vissza az életbe, mikor a nagy problémák a víz alá buktatják.

Hát, lekváros kenyér volt a papírban, két karajka, szépen összeborulva a ragadós oldalával. Én igazán nem vagyok az az ember, aki metafizikát csinál a lekváros kenyérből is, de most akaratlanul a végokok tudományára terelődtek gondolataim. Ha Schopenhauer meg nem előzött volna, hajlandó lettem volna értekezést írni az élet semmiségéről és gyötreméről, amit az én szememben már ifjúságom hajnalán is a lekváros kenyér szimbolizált. Már akkor is áhítatos tisztelője voltam Plafonnak, de azt sejtettem, hogy Sokrates halálának körülményeit tévesen jegyezte fel az utókor számára. Nem bürok lehetett az, amivel az igazság bajnokát megetették, hanem valami híg dzsem. Persze, biztosan még akkor nem tudtam, mert a kutyanyaki dzsemet lekvárnak hívták, s az szilárd halmazállapotú, masszív, magában is harapható anyag volt, amely levált a kenyérről, ha az ember a falhoz veregette. Most már azonban tisztán láttam magam előtt Sokrates halálát. Az attikai bürok ilyen pesti dzsem lehetett, ilyen savanyú, keserű, émelygős, földi bodzából possajtott bolti pempő, amely lassan keveredett a filozófus vérével, azért tudott még a bevétele után is félórás disszertációt tartani a halhatatlanságról. Szilárd meggyőződése, hogy a metafizika eredetét a rossz konyhában kell keresni. Azok a gazdag csiszlikek, akik Sokrates halála ítélték, fenyvesrigót vacsoráztak fuvolaszó mellett, thusosi bort ittak rá és a táncosnők lábáról cseréltek eszmét, nem a lélek halhatatlanságáról.

Mivel szakítottam a klasszikusokkal, akik romlásomat okozták, nem tartottam kötelességemnek Sokrates példáját követni és visszacsavargattam a lekváros kenyeret védőburkába. Gondoltam ugyan rá, hogy talán az ég madarainak táplálására kellene fordítanom, és kísérletet is tettem rá, hogy feldobom a haza bölcsének érc ölébe, de az első kísérlet nem sikerült, a másodikat meg nem mertem megkockáztatni. A rendőrposzt nagyon gyanakodva nézett rám, s meg is állított, ahogy a motyómmal a hónom alatt elhaladtam előtte.

– Mit akart az úr azzal a szoborral? A conscia mens recti nyugalmaival mutattam neki a lekváros kenyeret.

– Kedves biztos úr, egy bölcse van a hazának, akit nem is kell féltetni, hogy megtagadja a múltját, hát csak nem gondolja, hogy azt is fel akarom robbantani?

Lecsellengtem a vízpartra, odakuporodtam a legalsó lépcsőre és belebámultam a sárgászöld tükörbe. Pedig nekem se vízbe, se tűzbe nézni nem jó, mert mind a kettőben ígézet lakik és én annak nehezen tudok ellenállni. Valami ősi ösztön hajt a lelék felé, akik a vizek fenekén hancúroznak és az láttat velem táncoló lidérceket a tűzben is. Talán az őseim sámánok lehettek sátoros korunkban és addig bűvöltek vízzel és tűzzel, míg a törzs népe vízbe nem hányta vagy tűzbe nem dobálta őket, mikor Ukkó isten rosszkedvű volt és nem adott halat meg menyétké. Talán most is ők morognak fel rám a Duna fenekéről, hogy »gyere haza gyerek, majd meglátod, hogy ide nem jönnek utánad a kánok meg a mirzák!« Kutanyakon nem volt ilyen nagy víz, de azért abba is bele lehetett fulladni és a lelék már ott is csalogattak, hogy ugorjak közéjük. Csakhogy a lóúsztatóban piócák is laktak, azoktól pedig félttem, azért nem mentem le a lelékhez, de játszani nagyon szerettem velük. Ha kerek, lapos kavicsot dobtam a vízre, azt négyszer-ötször is visszapattantották, míg a többi gyereket mindjárt lekapták magukhoz. A pajtásaim mindig irigykedtek rám, hogy én jobban tudok »szőni«, mint ők, de én tudtam, hogy ez csak azért van, mert a lelék énvelem jobban szeretnek játszani.

Ahogy egyre közelebb csúsztam a vízhez, olyan együgyű gondolatokkal, amelyek talán nem illettek volna a klasszika-filológia doktorához, de természetszerűleg ébredtek fel a munkanélküliek statisztikájának egyik alanyában, megcsörrentek a zsebemben a hadimonéták.

– Nini – mosolyodtam el –, ugyan tudnék-e még »szőni«?

– Platy! Platy! Platy! Platy! – bronz, vas, kisezüst, nagyezüst, egymás után potyogtak a vízbe. De a lelék nem pattantottak belőlük vissza egyet se. Térdemig csapó haragos hullámmal üzenték, hogy nem detailokban kellek nekik, hanem angróban.

– No megálljatok – álltam fel –, mindjárt megkaptok, csak előbb hazamegyek az asszonyért, elhozom azt is. Összefogódzunk, jó szorosan, aztán Kustendséig meg se állunk. Ott is csak addig, míg hírt adunk Ovidiusnak, hogy most már megírhatja Jázon és Medea hazatérését Kolchisba. Igen szép költői elbeszélés lesz belőle, pályázhat vele a Nádasy-díjra.

Ahogy a lépcső tetejére értem, nagy csődületet találtam a vaskorlátnál. Izgatottan mutogattak az emberek a vízre és összevissza kiabáltak.

– Hulla, hulla! Koponya az csak! De bizony hulla! Persze, megint ismeretlen holttest! Disznóság! Telefonálni kellene a rendőrségnek!

Egy nagy sárga fej bukdosott a hullámokon. Néha megállt, mintha azon gondolkodna, hogy érdemes-e még idefönt nézelődni, aztán megint csak nekilódult. A híd felől lecsapott rá egy varjú, de alig vágott hozzá, mindjárt elrepült.

– Biztosan megint egy összedrótozott zsidónak a hullája! – vetette közbe egy uborkás kofa a divatos faji kérdést.

– Igaza van! Az az csakugyan! – erősítették a jobb szeműek. Amire a hadrakelt seregek leszereltek, de az izgalom egyre fokozódott.

A halálfej lebukott a víz alá, éppen mikor az egyik úszóházból valaki utána vetette magát.

– Csákyát kellene hozni! – ajánlgatták. A fej megint felmerült, a koponya-halász magához rántotta két karjával, aztán fülíg szaladt a szája a nevetéstől.

– Fogják meg! – röhögött ki a partra és nagyot lóbálva a jobb karján, felhajtotta a koponyát.

Az emberek szörnyülködve szétrebbentek és az aszfalton nagyot pukkant egy félig rothadt tök. Az érdeklődésnek egyszerre vége volt, a publikum elégedetlenül távozott, volt aki reménykedve vissza-visszanézett, de a tök makacsul állta az egy helyet. Igaz, hogy akkor se igen csinált volna mást, ha koponya lett volna, de azért a töktől mégiscsak rossz néven vették az emberek, hogy fejnek tetteti magát.

Egy ember azonban nemcsak visszanézett, hanem vissza is fordult, a hóna alá kapta a »gondolatok elhagyott dómját« és elbice-bóházott vele a villamosmegállóig. Csak akkor kaptam észbe, mikor már elnyikorgott vele a kocsí, hogy nini, hiszen ez a Menyus volt, a mi Menyusunk!

Nézem a hajóállomás óráját: négy óra. Abbiz isten, most fonják nekem a lángostort a tornacsarnokban! De már oda mégiscsak elmegyek, csupa becsületből is. Ha már betanultam a filippikát, nem viszem le a lelek közé. Aztán különben is, meggondoljuk még ezt a vízi utat. Nem tudom én, a lelkekre merjem-e venni, hogy derék honpolgárok az én kobakom miatt bicskát eresztgessenek egymásba.

A tudományok csarnokán semmi se mutatja kívülről, hogy belül történelmi esemény játszódik le. Ha csak az nem, hogy a kapuban elhagyatva állott a cipőpucoló standja.

– Ejnye – néztem körül –, hát ez a jó ember itt meri hagyni ilyen gazdátlanul a kefeit meg a kenőcseit? No, akkor mégse lehet ez a Budapest olyan bűnös, ha már a cipőpucolók is úgy bíznak az ősi erényben!

Ahogy ott ácsingózok, lesuttyan az útszéli fáról egy szurtos kis fityfiritty, begurul a kapu alá és besüvölt a tornacsarnok irányába:

– Hé, Gazsi bácsi, van egy pasas!

– Van, ángyod térde! – lódítottam odább a cipőfényesítő gyakornokot. (Mert bizonyos, hogy legalább ennyi címe van.) Hát már engem is úrnak nézel, te bőrebukk? Hol a majsztered?

– Ott bent eszi a frász, ni!

– Mit csinálnak ott?

– Nem tom. Sokan vannak. Alighanem ütik a zsidót.

No, azt meg kell adni, hogy nagyon csendben ütötték. Morognám barátom ugyan kitett magáért, az összes nemzeti táncokat eljáarta, míg a »határozati javaslatot« felolvasta – már ott tartott, amikor besompolyogtam a szertornatudományok templomába –, de a szittyák sehogy se akartak parazsat abrakolni. Az ünnepi csendet nem zajos helyeslések zavarták, csak elkeseredett ásítások. A mirzák és kánok nagyobb része édesdeden aludt. Mikor az előadó végre föltette a kérdést, hogy el méltóztatnak-e fogadni a határozati javaslatot, az igaz hazafiak csak nagyon szórványos és nagyon kényszeredett »elfogadjuk«-kal válaszoltak. De hát nem is csoda. A határozati javaslat az volt, hogy az országháborító értesítőből, az összes társadalmi egyesületek bevonásával máglyát kell rakni a Vérmezőn. Máglyát rakni a kánikula derekán, harmincöt fokos melegben, mikor a békásó is magától izzad! Az egyik kán – kövér, jómódú mézeskalácsos – pótindítványt terjesztett be, hogy a határozat csak a jövő év januárjában hajtassék végre, amikor a máglya nemcsak intő példa lesz a destrukciónak, hanem legalább a budai szegény gyerekek is melegekedhetnek nála.

Egy másik kán azonban – mindjárt kiderült, hogy fa-kereskedő volt – a határozatot legkésőbb Szent István napján végre akarta hajtatni. Nem akar senkit se gyanúsítani, de szerény véleménye szerint az anarchiának tesz szolgálatot, aki ennek a nagy horderejű határozatnál) a végrehajtását halogatja. A mézeskalácsos nagyon röviden, de velősen kívánt nyilatkozni. Neki se kenyere a gyanúsítás, de az ő szerény véleménye szerint a kántárs a maga üzleti érdekeit félti a téli ingyen máglyától. Végre, ő meghajol a többség határozata előtt. De kérdi, nem lehetne-e ezt a megtorló intézkedést ezáltal is emlékezetessé tenni a tanulóifjúság körében, hogy ez alkalommal jutányos árban beszerzett mézeskalácsot osztogatnának szét a jelesebb előmenetelű növendékek között?

– Szavazzunk! Szavazzunk! – kiabálták a kevésbé érdekelt szakmák. Egy petróleum-nagykereskedőt, aki az irányban tett módosító javaslatot, hogy a hatás fokozására minden értesítőt külön locsoljanak le petróleummal, azzal hurrogta le, hogy ő még csak mirza, s a mirzáknak nincs indítványozó joguk. Ez ellen többen hevesen tiltakoztak, s mivel attól féltem, hogy a tiltakozás ürügye alatt a többség elhagyja a tudományok csarnokát, felugrottam a pódiumra, Morognám barátom mellé és felemeltem a karomat, mint Agamemnon a megkeveredett achájok és argivok felett.

– Patres és conscripti! Akarom mondani, tiszteletre méltó kánok és mirzák! Én vagyok az az országpusztító kalefaktor, ezzel a fél kezemmel, akit az önök bölcsessége máglyára szentenciázott!

Ebben a pillanatban, mikor minden száj rámtátódott, nagyot koppant valami a pódiumon.

– Bomba! – ordította el magát Morognám barátom és a teremben örült kavarodás támadt. Mindenki egymás hegyen-hátán szaladt az ajtó felé.

– Nyugalom, uraim! – ordítottam én is és felemeltem a pódiumról a változatos pályafutású rothadt tököket. Tessék idenézni! Úgy látszik, valamelyik jelenlévő tisztelt polgártársunk elvesztette a fejét!

Olyan forgatagos nevetést a tatárjárás óta nem látott Hunnia, mint amilyen a kánok és mirzák visszafordultak. Csak Menyus somfordált ki, mint a leforrázott macska, feldúlt lelkiállapotának úgy adván kifejezést, hogy lerúgta a lépcsőről tulajdon kis varasbékáját.

De nekem most már nem Menyus volt a fontos, hanem a főkán, a Batu kán, az én kedves konszoklárissom. Ő is el akart oldalogni, mert parlamenti gyakorlatból tudta, hogy aki a neveltetés kötelén fogja az embereket, az oda is elvezeti őket, ahová nincs mehetnéjük.

– De nem úgy van az, kedves képviselő úr! – fogtam marokra a mellén a selyeminget. – Addig innen el nem megy, míg ez előtt a nagyérdemű közönség előtt nem tisztázzuk a kérdést, hogy Scipio volt-e a jobb hazafi, vagy Hannibál. Én nem adok az akadémiára, se nemzetgyűlésre semmit, hanem ezekre a jelenlévő urakra adok, mert ezek sine ira et stúdió ítélnék!

– Úgy van! – dördült meg a mézeskalácsos hangja és utána fölhangzott az első zajos helyeslés. – Halljuk! Halljuk!

Először is tessék elereszteni az ingemet! – rángatózott a Batu kán, akárcsak Galvani békája – engem véd a képviselői immunitás...

– Tessék! – eresztettem el a prédámat, akit már vert a halálveríték. Pedig még csak most kezdődött az inkvizíció! – Mindenekelőtt sorolja fel a képviselő úr a római császárokat: Augustus...

– Uraim! – fordult lihegve a boldogtalan a hívei felé – az idő nagyon előrehaladt... máskor nagyon boldog leszek rendelkezésükre állhatni, és meg vagyok róla győződve... illetve meg lehetnek önök győződve... vagyis beláthatják önök... hogy nekem most nagyon sürgős ankétom van. A haza üdvé kívánja távozásomat... okvetlen vigyáznom kell a nemzet érdekeire... a marhakivíteli ankét... tetszik tudni, okvetlen ott kell lennem.

De ezt már az ajtóból mondta, s nem hallotta, mikor valamelyik próbamirza utána kiáltott, hogy »maradjon is ott.«

A próbamirza nem az osztatlan közóhajnak adott kifejezést: többen pisszegtek, mint helyeseltek neki. Most már ez nekem igen mindegy volt, mert az ütközetet kétségtelenül én nyertem meg. De, ha már benne vagyok, gondoltam, nem

ismétlem meg Hannibál hibáját, aki nem használta ki a cannaei győzelmet. Én bizony kihasználnom az enyémet, ha semmi hasznom nem is lesz belőle. Azt már elértem, hogy Batu kán megfutamodott: most megmutatom, hogy még tevehajcsárnak se veszik be többet a »Három Dudásba«. Fülemben voltak a szavai: »Hja barátom, ez a politika!«

– Uraim! – emeltem fel újra a karomat – csak egy perc türelmet kérek. (Halljuk, halljuk!) Önök bizonyára igen jól tudják, hogy ki volt Hannibál. (Tudjuk, tudjuk! – egy cérnahang azt kiáltotta, hogy »portás«.) Igen, jól van értesülve a tisztelt polgártárs, mert a nagy államférfi és hadvezér változatos pályáját csakugyan, mint portás kezdte meg. A közpolgári osztály, amelynek példát adott arra, hogy becsülettel és szorgalommal az egyszerű ember is mennyire viheti, így is őrizte meg az emlékezetét: »Hannibál ante portas.« Hannibál azelőtt portás. (Hosszú, elnyújtott, kottára szedhető ásitás. Rokon érzelmüknek többen pártoló mosollyal adnak kifejezést.) Pár szót leszek bátor mondani erről az ideális férfiúról, az ókorok arról a sans peur et sans reproche lovagjáról. (Ellen nem vető köhögések és csoszogások, többen a könyökükkel azt kérdik a szomszédjuktól, hogy hány óra, ami a távozási szándék kétségtelen jele.) Ő volt az, aki kétezer évvel ezelőtt megakadályozta a forgalmi adó behozatalát! (Éljen! Halljuk! Halljuk!) Sajnálom, hogy az önök szeretett elnöke, az én igen tisztelt barátom, eltávozott. Ő a kérdésnek ezt a részét tüzetesebben tanulmányozta, mert úgy tudom, hogy a forgalmiadó-javaslatnak ő lesz az előadója a parlamentben, s úgy vagyok értesülve, hogy tulajdonképpen most is a titkos forgalmiankétra sietett. (Szégyen, gyalázat! Le vele!)

Akkoriban már fújt a forgalmi adó szele, ahogy a kiadóhivatalok kirakati újságpéldányaiból láttam, s tudtam, hogy ezt a gebulát mindenki beveszi. Nem az adót, hanem az ellene való tiltakozást. (Ciceró az ilyesmit mendaciunculum-nak nevezi, azaz olyan kecses kis hazugságnak, s a szónoki művészetben a hatás megengedett, sőt ajánlatos eszközének tartja. Ő feleljen érte, hogy egy kicsit bőven bántam vele, de hát amim van, azzal én sose szoktam fukarkodni.)

– Uraim, ha esetleg önök közt talán akad valaki, aki olvasta szerény munkámat (mert eddig még ilyenekkel nem találkoztam), amelynek tűzhalálát megszavazta, az szíveskedjék jelentkezni. (Szusszanni sem mer senki. A kerek világon egy ember van, aki jelentkezhetett volna, a magyarszakos kolléga, de azt a tanári szoba ablakában törte a kíváncsiság. A pódiumról láttam fel-felvillanni a cvikkerét.) Megértem, ha önök bokros teendőik közt eddig nem bírtak neki időt szentelni. Amint Hannibál mondta: az az állam, amely adókönyvet nyom a városi polgárok kezébe, nem várhatja tőlük, hogy házi tűzhelyükön még egyéb könyvet is forgassanak. (Taps.) Ennélfogva, meg fogják önök engedni, hogy in nuce rámutassak Hannibálnak, mint az ipar és kereskedelem vértanújának halhatatlan érdemeire. (Csukják be az ajtót! – kiáltott a fakereskedő. A kis varasgyík még mindig vartyogott a lépcsőről való legurulása következtében.)

Most következett az, amit a régi rétorok *narratio rérum*-nak neveztek, a mai ügyvédek pedig szintén madárnyelven »tényálladéknak« mondanak. Eszerint

Scipió a gazdák vezére volt. Hannibál pedig a merkantilistáké. Scipió semmi egyéb nevezetes dolgot nem csinált, mint hogy megszavaztatta az általános választójogot. Hannibál ellenben legnagyobb törvények egész sorával ajándékozta meg hazáját. Például kimondatta, hogy a fa- és szénkereskedők csak szemmérték szerint tartoznak kimérni a portékájukat és a közönség köteles azt a szemmértéket akceptálni. A gáz- és villanyvilágítást beszüntette és a petróleumvilágítást tette kötelezővé, mert amellett nem kívánkoznak sokáig fennmaradni az állampolgárok, hanem hamar lefekszenek, és az több szempontból üdvös a hazának. A pékek közt állami jutalmat tűzött ki a legkisebb zsemlyére, mert arra kevés vaját lehet felkenni, s ezáltal nagy megtakarítás eszközölhető a nemzeti vagyonban.

A nagy aranyérmet az a pék nyerte el, aki olyan kis zsemlyéket sütött, hogy amikor egyet kikapott a szél az inasa kosarából, és befújta a karthágói plébános szemébe, az alig bírta kidörzsölni a zsebkendőjével. Elrendelte az általános, kötelező alkoholfogyasztást, és pedig úgy, hogy mindenki tartozik naponta legalább egyszer kolbászt vagy karmonádlit enni, mert az egyrészt erősíti az izmokat, másrészt megkönnyíti az alkohol-törvény végrehajtását. S hogy a lábbeli-szakma és a cipőpucoló Gazsi is ki legyen elégítve, olyan törvényt is hozattam Hannibállal, hogy a lakosság kerületenként minden héten tartozik egy-egy pár cipőjét égő áldozatul bemutatni Moloch oltárán, aki abban az időben a civilizált népek közös istene volt, és igen gyönyörködött az égő bőr szagában.

Az egyre megújuló tapsviharok közepette csak két kán ült szigorúan összeráncolt homlokkal a helyén, mégpedig két hangadó kán: a női szabó meg a mézeskalácsos. Szerencsére idejében észrevettem őket, és siettem jogos igényeiket kielégíteni.

– Hannibál reformjai közé tartozott az is, hogy a hadsereget női ruhába öltöztette, ami azért volt jó, mert az ellenséget mindig elbizakodottá tette, továbbá a prófuntot mézeskalácsból süttette, mert így a katonák sokkal jobban elhitték, hogy édes a hazáért meghalni!

Azt fölöslegesnek tartottam részletezni, hogy mennyi küzdelmébe került Hannibálnak ezeknek a törvényeknek az elfogadása. Annál jobban kidomborítottam azt a végzetes harcot, amelyre az adóreform-javaslatok vezettek. Hannibál azt követelte, hogy emeljék fel a földbirtokok adóját, Scipióék azonban a forgalmi adót eszeltek ki. Az ellentétek polgárháborúra vezettek, és Zámánál volt a döntő csata, amelyre Hannibál a céhekkel vonult ki, Scipió pedig a földbirtokosokkal. Sajnos, mint a történelemből ismeretes, a nyers erő győzött az intelligencia fölött. Hannibál az ellenség kezébe került, s irtózatossá váltak rajta. A félszemét kiszúrták, a szájába korpát tömtek, végre elevenen megnyúzták, és kitömött bőrét madárijesztőnek állították ki Scipió kölesföldjére, a nyakába pedig táblát akasztottak ezzel a felírással: Vae Victis! Természetesen a törvényeit mind eltörölték, ellenben életbe léptették a forgalmi adót, amely aztán úgy elpusztította Karthágót, hogy csak romja maradt meg, s ezen épült fel, mint a neve is mutatja, Róma!

A retorika törvényei szerint most a befejezés következett volna, a szívhezsztól és az ilyen súlyosabb esetekben, mint az enyém, a térdreborulás és az »egybegyűlt atyák« haziisteneire való hivatkozás. De ez mind fölöslegesnek látszott most már. Az egybegyűlt atyák ugyanis tisztában voltak már velem, hogy itt mire megy ki a pakli: a kormány azért tört felettem pálcát, mert rámutattam a forgalmi adó várható következményeire. Igaz is! Tessék elgondolni, hol tartanánk, ha törvényei életben maradtak volna, és nézzék meg, mi lett a világból, amióta azokat eltörölték.

– Uraim – hajlongtam, külön-külön a nyújtó, a mászópózna, a korlát és gyűrűhinta, a ló és az ugródeszka felé, amelyek körül kánok és mirzák bizonyos árnyalatok szerint csoportosultak –, uraim, azzal fejezem be, amivel Hannibál kilehelte nemes lelkét, a nyúzógerendán: Isten áldja a tisztas ipart!

Nem voltam ott, mikor a római szenátus Cicerót kikiáltotta a »Haza atyjá«-nak, de majdnem olyan lehetett, mint mikor engem felültettek a torna-lóra és kikiáltottak tiszteletbeli kánnak. Még a fabuzogányokat is összeverték a tiszteletemre, ami szegény Anton Bierhubert juttatta eszembe. (Tudniillik, a Három Dudásban ezt a szertartást üres söröspalackokkal végezték.)

Azután nívós vita indult meg arról, hogy Hannibálnak az arcképét festessék-e meg, vagy szobrot állítsanak neki. Egy szeme legyen-e azon, vagy kettő, ki tartsa a leleplező beszédet, kik vezessék a társadalmi gyűjtést, és a zsidóktól fogadjanak-e el pénzt? Ez az egy pont volt az, amelyben mindenki igennel szavazott, a többiekre nézve azonban nagyon elágazók voltak a vélemények, azért nem is vártam meg az eszmecsere végét, hanem angolosan megléptem kán és mirza testvéreimtől.

Ha tógám lett volna, azt minden bizonnyal az arcomra húztam volna, mikor kiléptem a kapun. A Coriolanus anyja érezhette így magát, mikor megtudta Plutarchos-ból, hogy Rómát megmentette, de a fiát elvesztette. A kenyereket én is megmentettem, de Hannibált elvesztettem, éppen, mikor föltámasztottam. Meghamisítottam, eltorzítottam, csúfot űztem belőle, maskarába öltöztettem, és bukfcet hányattam vele a cirkuszban. Ehhez fogható gonosztett nem volt azóta, mióta az elvetemült Tullia a saját apja holttestén végigkocsikázott a Via Scelerátán. A tisztelt című kánok talán kijárhatnak a megkegyelmezésemért a nagyságos és méltóságos kánoknál, de én soha meg nem bocsáthatok magamnak.

A varasbéka ott csúszott-mászott a celtisz alatt, arcocskáján nem annyira a kiállott szenvedések, mint inkább a különböző cipőkenőcsök nyomaival. Fölhasználva a Gazsi bácsi politikai elfoglaltságát, belekóstolt minden suvikszos skatulyába. Most azzal foglalkozott, hogy az ölében lévő számtanfűzetből kitépett egy levelet, csinált belőle stanicit, telerakta éretlen celtiszbogyóval, azt onnan kiszedte és beleduggatta a fülecskéjébe, orrocskájába. Így sokkal rafináltabb volt az élvezet, mint ha közvetlen a földről raktározta volna az orrába a bogyókat.

– Nekem adod-e ezt az irkát, pajtás? – kucorodtam le hozzá.

– Mitatóteneteme? – kapadozott a zsebembe. Ebből értettem meg, hogy a varasbéka az alkudozások terére lépett, és azt kérdezi, hogy milyen ellenértéket kínálok az irkáért.

Egyebein nem volt a noteszemnél, azt ajánlottam fel, ami nagyon szép volt tőlem, mert a noteszben sokkal több volt a kitépni való, mint az irkában. De hát nekem a notesz már úgyse kellett többet, az irka meg nagyon kellett, legalább egy tiszta levele. Azon írtam meg ott nyomban a lemondásomat a tanári állásomról. Be is dobtam mindjárt az igazgatói iroda ajtaján lévő levélszekrénybe. Ennyi engesztelő áldozattal tartoztam Hannibál meggyalázott szellemének.

8

Szolid és udvarias ember vagyok, aki még a gyógynövénykereskedő kandúrjának se mondom, hogy »sicc, te!« hanem azt, hogy »cicuskám, nem lennél szíves más irányban orientálódni?« A gúnyolódásra se volt sohase kedvem, se különös tehetségem. A római szatirikusokat és a görög komédiaírókat sokat forgattam ugyan – a doktori disszertációm Aristophanesről szólt –, de inkább csak nyelvi szempontból, s az iróniájukat nem tudtam sem élvezni, sem helyeselni. Sőt, például Aristophaneszt határozottan elítéltem azért, hogy kiváló talentumát a tekintélyek lerombolásába állította. Nekem hiába mondják, hogy ő nem volt a hibás, hanem a kor, amely Kleonokat termelt. Az nem úgy van, aki igazi költő, az a suszterokról is tud pindarosi ódákat írni, sőt csakis az az igazi költő, aki ezt meg tudja csinálni. A marathoni győzőkről nem kunszt szépet írni.

De hát akkor mi bűjt énbelém, hogy így eljárattam az áprilist ezekkel a derék, becsületes háromdudásokkal, akik végre is nem akarnak semmi rosszat, csak jól akarnak lakni a hazából? Hol itatták én velem azt a boszorkányos ultrát, amelyik úgy kiforgatott magamból? Hiszen nem ez volt az én szándékom. Szép cicerói szónoklatra készültem én, nem ilyen labériusi mimusra. Hol maradt le a lábamról a kothurnus, és mikor kerül rá a soccus?

Nem, nem én voltam az, aki mindenkibe beleeresztettem a fullánkot. Sőt magára Hannibálra is számbórt húztam. Ez valami révület volt, valami megszállottság. Persze, így jár az ember, ha sámánok ivadéka: egyszerre megperdül a szívében az ördögös dob és járátja vele a kutyakopogóst.

No, most már aztán igazán elmehetünk a lelékhez örökös vizitre. »Ultra Saurometos fugere hinc et glaciale Oceanum! Fussunk túl Szkítián, túl észak zord árján«.

Szegény Dia se gondolta, hogy az úti programunkat csináljuk, mikor pár héttel ezelőtt Juvenalist fordígtattam neki. (No, nem az asszonyokról valót, csak a képmutatókról szólót!)

Az erynnisek akkor se maradtak el tőlem, mikor a kapunkon beléptem. De nagyon is az arcomra vetődhetett az árnyékuk, mert Tera mama szükségesnek látott megvigasztalni, ahogy elem döcögött.

– No, nem kell azért megijedni, tanár úr, esett már ilyen dolog a világon máskor is! Hát persze, hogy esett. De hát mi köze ahhoz ennek az aventinusi vén boszorkánynak és mit vigyorog hozzá?

– Tudja, fiatal asszonyon szokott az ilyesmi megesni! Énrajtam már nem esik meg...

Most már egy ugrással bent voltam a szobában. Dia a sifonér előtt térdelt.

– Mi történt veled? – szökkent fel a szívem a torkomba.

Felém fordította az arcát, amely sápadt és riadt volt, de szelíden mosolygó, mint a vízből visszasütő hold. Összekulcsolt kezét a szájára téve mutatta, hogy most csöndbe kell lenni, mert ő most imádkozik, aztán fölintett a sifonér tetejére.

Pléhre préselt kazáni Mária nézett le onnan, olyan, amelyik még nem a karján hordja a fiát, hanem a méhében. A Krímbe találni ilyent minden házban, ahol új házasságok virágzanak.

Odatérdeltem Dia mellé, de nem zavartam, csak a két összetett tenyere közé csúsztattam az én egy tenyeremet. A bánatos Máriácska száján egyszerre kinyílt a mosoly.

Amikor befejezte az imádságát, keresztet vetett magára, és keresztet vetett rám is, de azért nem keltünk fel a földről. Jólesett egymást átölelve tovább is ott maradnunk, és hallgatnunk az egymás szíve dobogását.

Az udvar vénhedett törökeperfáján elrikkantotta magát egy jókedvű sárgarigó. »Kell-e dió, fiú?« – ezt mindig olyan fán kezdik a sárgarigók, amelyiken nincs dió – és Dia megszólalt:

– Tera mama azt mondja, fiú lesz.

– Persze hogy fiú lesz – nevettem el magam –, és a mai nap emlékére Hannibálnak fogjuk keresztelni.

A fúriák egyszerre eltakarodtak a fejem fölül. Vitték a hírt a leléknek, a vizek pokolfenekére, hogy már megint nem lesz barátkozás. Olyan bolond fajzat az ember, hogy minden baját elfelejti, ha megtudja, hogy lesz kire hagyni a szenvedéseit.

– Mi nyom itt a kabátod zsebében? – kérdezte Dia, ahogy hozzábújt.

– Hát az ebédem – veszem ki a csomagot. De már kibontani nem értem rá, mert az ajtón besötétedett egy árnyék.

– Nini, János! A finánc! – ugráltunk fel. Erre számíthattam volna is, hiszen Hannibál meg János összetartoznak a mi életünkben.

Csak hogy a finánc már nem volt finánc. Valami hivatalos libériában feszített, de civil jellegűben, gyíkleső nélkül, a bajusza stuccolva, borbélyszaggal dúsan bebűzítve.

– No, mi az János, de nagy gavallér lett magából! Hát kitelt az esztendő?

– Ki, kérem. Most a külügyben vagyok.

Akkor már értem a stuccolt bajuszt. A külügyben gavallérok az ajtónyitogatók is.

– Hát ott nem kell írni-olvasni tudni?

– Ők nem kérdezték, kérem, én meg nem mondtam.

– Okosan tette, János. Lehet, hogy nem is tudódik ki soha. No, tartson velünk – toltam eléje a lekváros kenyeret.

Megköszönte szépen, de azt mondja, nem azért jött. Elhozta ezeket az »izéket«.

– »Mizéket«, János?

Elém rakja a perekopi receptpapirokat. A Hannibál pergamen másolatait.

– Ember, hát ezek hogy jutottak magához? – csaptam össze kezemet a térdemmel. (Félkarú hősoknél ez a csudálkozás gesztusa. Bele van tudva a rokkantségébe.)

– Ott voltak ezek kérem, az asztalban, mióta csak a felettes hatóságom odatette őket. Csak eddig nem szólhattam róluk, mert a hivatalos titkot a harmadik paragrafus szerint meg kell őrizni.

– De hát most hogy kerültek ide?

– Hát most már nem vagyok szolgálatban, kérem. Mondom, elhozom, hátha hasznukat veheti a tekintetes úr.

– Én már nem, barátom – kötöztem össze a csomagot. Hanem... hanem... majd a fiam. Az ő idejében majd más lesz a világ... nem akarják majd az igazság kutatásáért máglyára tenni az embereket. A fiam majd föltámasztja Ábelt. Akarom mondani Hannibált.

A szemem a jövő képe felé csillant – és beleharaptam a lekváros kenyereembe...

IDEGEN KIFEJEZÉSEK MAGYARÁZATA

Achájok: az ókori görög nép egyik főtörzse.

Accusativus cum infinitiuo: a latin nyelvtenban a tárgyesetnek főnévi igenévvel való kapcsolata.

Agamemnon: a trójai háború kitörésekor a görögök fővezére, aki kényszerűségből leányát, Iphigeniát áldozta fel, hogy a hajóhad elérje Trója partjait.

Anti Verrem: Cicerónak Verres ellen tartott vádbeszéde (i. e. 70), melynek súlya alatt Verres jobbnak látta önként száműzetésbe menni. A beszédek őt könnybe vannak foglalva, igen becses történelmi források az akkori provinciák kormányzása s általában az ókori művészetek tekintetében.

Amábilis: kedves, szeretetre méltó.

Aphrodité: (lat. Venus) a szépség és szerelem istenasszonya.

Archimandrita: a keleti egyházak nagyobb kolostorainak főnöke.

Argivok: (lat. argivi) a Peloponnesz félsziget délkeleti szögletének lakói. Homerosnál a Tróját ostromló görögök összefoglaló neve.

Ariadne: krétai királyleány, aki titokban Theseusnak egy gombolyag fonalat adott, melynek segítségével az megtalálta a kijáratot a megölt Minotaurus zeg-zugos barlangjából.

Aristophanes: görög vígjátékíró (i. e. 450-385), nagy ember-ismerő és bátor szókimondó, képzelete és humora kifogyhatatlan.

Aristoteles: a görög, de az egész bölcsélet történetének egyik kimagasló alakja (i. e. 384-322).

Augustus Gaius Octavianus: az első római császár (i. e. 63– i. u. 14), nevét viseli a nyár utolsó hónapja.

Auentinus: a hét halom egyike, amelyeken az ókori Róma épült.

Blaszfémia: káromkodás, istenkáromlás.

Cato: (Marcus Porcius, i. e. 234-149) a szigorú római erények, az egyszerűség, kitartás megismerője (catói jellem).

Catilinariák: Ciceró leghíresebb beszédei, »in Catilinam«, melyekben a Catilina-féle összeesküvésről rántja le a leplet a szenátusban.

Catullus Gaius: Róma nagy lírai költője (i. e. 87-57), költeményeiben őszintén tárja fel szívét, szeretetét és gyűlöletét minden mesterkéeltség nélkül, egyszerű nyelven.

Caracalla: római császár (i. u. 188-217), aki a katonaságban látta trónja támaszát. Nevét a Via Appia mentén, a romjaiban is fenséges hatású melegvízfürdők (thermák) őrzik ma is Rómában.

Cannaei győzelem: az ókori Apuliában lévő kis városka mellett verte meg Hannibál (i. e. 216) Paullus és Varró konzulok vezérlete alatt küzdő római sereget.

Cicero Marcus Tullius: Róma legkitűnőbb szónoka és állam-férfia (i. e. 106-43). 57 beszéde maradt az utókorra. Fontosabbak: »Pro Roscio«, »Anti Verrem«, »in Catilinam« és az u.n. »philippikák« 14 hevesen támadó beszéde Antonius és egész politikája ellen.

Circe: (gör. Kirke) legendás görög varázslónő, ki az embereket állatokká tudta változtatni (Odysseia, 10. ének).

Cerealiák: Ceres római – a termés sikerét védő – istennő adományai. Főleg gabonaneműek értendők alatta.

Clodtus Publius Pulcher: a római köztársaság utolsó századának egyik legerőszakosabb demagógja. Méltó ellenfelére akadt T. Annius Miloban, aki Cicero s a szenátus híve volt. Mindkettőjüknek párthívei voltak s egy verekezés alkalmával Clodius halálát lelte.

Conscla mens recti (famae mendacie ridet!...): Akit semmivel sem vádol a lelke, nevezi a pletykákat. (Ovidius: Fasti 4. 311).

Coriolanus G. Marcius: római nemes, aki sértett büszkeségében a volszkusokhoz, Róma ellenségeihez pártolt s fegyverrel tört hazája ellen. Anyja és felesége kérése, szemrehányása azonban megtörte a dacos patriciust. Ezekkel a szavakkal adott jelt a visszavonulásra: Rómát megmentetted, anyám, de fiadat elvesztetted!

Corpus delicti: a bűnjel törvényszéki tárgyalások alkalmával.

Cyrano: E. Rostand francia nemzeti drámájának katona-költő főhőse, teljes nevén Cyrano de Bergerac, aki reménytelenül szerelmes szép és előkelő unokahúgába, Roxan-ba.

Dedukció: a logikában az egyetemesből, a részlegesre való leszámaztatás módja.

Demosthenes: az ókor legnagyobb szónoka, athéni államférfiú (i. e. 384-322). Ismeretes, hogy dadogó kiejtését azzal orvosolta, hogy nyelve alá kavicsot téve, nagy hangon szavalt a zúgó tenger partján.

Detektálni: gyönyörködni, gyönyörködtetni.

Diana: (gör. Artemis), Apolló nővére, a hold istennője, akit »ragyogó«-nak nevezték.

Duilius Qaius: római hadvezér (i. e. 260), aki az első pún háborúban az általa feltalált kapcsos hidak segítségével az első tengeri győzelmet vívta ki Szicília északi partjánál a karthágóiak ellen.

Endymion: szép ifjú, akinek halhatatlanság és örökké tartó álm az osztályrésze; álmában látogatja meg Selene, az odaadó, szelíd, ezüstös fényű istennő.

Epicifelois: olyan síkgörbe, melyet egy nyugvó körnek külső szélén gördülő kör pontjai írnak le.

Epódosz: utóének, a karének záró strófája a görögöknél, így nevezik azokat a lírai költeményeket is, melyekben egy hosszabb verssor után mindig egy rövidebb következik.

Erinnysek: (lat. túriak) a monda szerint Uranos kiömlő véréből született kígyóhajú istennők, a bosszúállásnak, a mardosó lelkiismeretnek megszemélyesítői.

Étosz: erkölcs, jellem, valakinek állandó cselekvésmódja.

Falernusi bor: (röviden Falernum) a rómaiak legnemesebb, Horatius által is sokszor emlegetett bora.

Ferrero Guglielmo: (1871–), olasz történétíró és bölcsele. Főművében a római köztársaság bukását s a császárság megalakulását tárgyalja.

Fidélis: hűséges; más értelmezésben vidámat, jókedvűt is jelent.

Filtra: orvosi recepteken annyit jelent: szűrő át szűrőpapíron a folyadékot. Átvitt értelemben kotyvalékot is jelent.

Flebit et insignis tota cantabitur urbe...: Sírva fakad, s az egész város nyelvére kerül majd! (Horatius epódoszaiból vett idézet.)

Fonomimika: az olvasni tanítás azon módszere, midőn a gyermekek a tanulandó betűhangot kis mese, vagy cselekvés keretében többször ismételik.

Forum: A római birodalom városaiban a gyülekezés, vásár, törvénykezés céljaira szolgáló köztér (a legrégebb ilyen Rómában a Forum Romanum).

Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia: Senecá-tól vett idézet, Móra szellemes fordításában.

Hannibál: az ókori történelem leghíresebb, karthágói hadvezére (i. e. 247-183). Nevéhez fűződnek az u. n. pún háborúk, melyeket a gyűlölt Róma ellen viselt. Legnevezetesebb hadművelete volt az, amikor 80 ezer emberrel s 37 elefánttal a Pireneusokon át Oallíába indult s 15 nap alatt nagy nehézségek közepette átkelt az Alpokon. A regényben szereplő zámái csata (i. e. 202) Karthágótól délnyugatra volt, hol ellenfele, az ellene küldött Scipio Africanus győzött; méreggel vetett véget életének.

Hannibál ante portas: Hannibál a kapuk előtt áll. Cicero philippikáinak elejéről vett idézet (5.11). Mindig a veszély közelségét szokták ezzel a mondással kifejezni. Tréfás magyar változata: Hannibál, azelőtt portás.

Haruspex: áldozati jós Rómában, aki a megölt állatok beléből mondott jóslatot.

Heléna: Menelaos spártai király felesége, a világ legszebb asszonya, akit Paris trójai királyfi rabolt el s ezzel elindítója lett a trójai háborúnak.

Hephaistos: (lat. Vulcanus) a görögök legendája szerint a föld mélyében képzelt titokzatos kohó ura, az istenek kovácsa.

Herodotos: görög történetíró (i. e. 485-425), a »történetírás atyja«. Főműve a görög-perzsa háború leírása, az első nagyszabású történelmi munka a világon.

Homerosz: neve a világirodalom két legnevezetesebb elbeszélő költeményével, az Ilias-szal és az Odysseia-val fonódik egybe. Újabban kétségbevonták történelmi személyiségét. A hagyomány szerint vak volt. Egy bizonyos, hogy mindkét elbeszélő költemény megszerkesztőjében korszakalkotó költői tehetséget kell látnunk.

Homéri kacaj: kiolthatatlan kacaj (I. Ilias 1. 599 és Odysseia 8. 326).

Hoc erat in votis: Ez volt vágyaim netovábbja. Horatius 6. szatírájának első sora. Arany János is használja ezt az idézetet hasonló című versében.

Horatius Quintus Flaccus: Római költő (i. e. 65-27). Mintegy 10 ezer verssort írt. Műveinek csoportosítása: 1. Szatírák, melyekben nevetve s nevetetve mondja meg az igazat, 2. Epódoszok, 3. Versek, melyekben Sappho és Alkaios művészi görög versformáit honosította meg, 4. Episztolák, hexameterekben írt levelek személyekhez intézve. Ezekben rakta le bölcséleti elveinek alapjait. Hatása már a maga korában is nagy volt, a világirodalomban pedig egyenesen fölmérhetetlen.

Indukció: a logikában az egyesről az egyetemesre való következtetés módja, ellentéte a dedukció.

Inkriminált: vádolt, kifogásolt.

In nuce: röviden, dióhéjban.

Jason: az Argonauták, mesebeli görög hősök vezére, akik Argó nevű hajójukon a Kaukázus vidékén elterülő Kolchis királyságba vitorláztak, hogy elhozzák a mondabeli arany kosnak a gyapját. Medea, a kolchisi király varázsló leánya segíti hozzá az aranygyapjúhoz s meg is szöki vele Jolkosba. Jason később eltaszítja magától Medeát, aki kétségbeesésében nemcsak vetélytársnőjét, de tulajdon gyermekeit is megöli.

Jolkos: I. Jason-nál.

Judaeus Apella: Horatiusnál egy babonás zsidónak a neve. »Credat Judaeus Apella«, azaz: ezt higgye az Apella zsidó.

Julius Caesar: híres római hadvezér, diktátor, államférfiú és történetíró (i. e. 100-44).

Juvenalis Decimus Junius: római satíráíró (i. u. 60-140). Satírája Horatiussal ellentétben nem mulattató, realizmusa megdöbbentő s inkább lazító.

Karthágó: (Új város) a leghíresebb s leggazdagabb észak-afrikai város, az ókori kereskedelem egyik gócpontja, Róma versenytársa (a mai Tunisz területén). I. e. 146-ban sikerült csak a rómaiaknak elpusztítani a legendás hősiességgel védekező várost. A föld színéig lerombolták s átkot mondtak arra, aki valaha Karthágó helyén új várost alapítana.

Kolchis: I. Jason-nál.

Konfekt: (olaszul confetto) csemege.

Konfidencia: (lat. confidentia) bizalom, elbizakodottság, vagy vakmerőség.

Konfuzió: (lat. confusio) zűrzavar.

Konvenció: (lat. conventio) megegyezés, szóbeli egyezkedés.

Kothurnus: (lat. cothurnus) az egész lábfejet védő, lábszár feléig érő magas vadászcipő, melyet szíjjal erősítettek fel. Aeschylus görög drámaíró vitte a színpadra s hogy a tragédiában a színészeknek emberfölötti megjelenést adjon, a k. magas, négyzögű fatalpat kapott.

Kleon: athéni borkereskedő Perikies korában, demagóg volta s durva jelleme folytán ellensége volt mindennemű szabad gondolkodásnak.

Kronion: Kronos fia, Zeus, a görögök fő nemzeti istene.

Kréta: sziget a Földközi tengerben. A sziget királya Minős volt. Ezen a szigeten ölte meg Theseus a Minotaurust (l. később).

Kubikulum: szoba, hálószoba.

Laberiusi mimus: Laberius Decimus (i. e. 105-43), római lovag alkalmi játékait nevezték mimus-oknak. Egyik mimus-ával megsértette Caesart, aki arra kényszerítette, hogy a színpadon egy rabszolgával szavaljon versenyben. Ekkor mondta el Laberius egyik ránk maradt prológját, ami a római irodalomnak egyik remeke.

Laresek: (lar-ok) a régi latin istenhitben szereplő démonok. A néphit szerint az elhalt ősök szellemei (házi istenek).

Lento risu: lassú nevetéssel (Horatiusnál).

Lermontov J. Mihail: híres orosz költő (1814-1842), Puskin kortársa.

Liber Heroidum: Hősnők levelei férjeikhez Ovidiusnál (pl. Pénélopé Odysseushoz).

Lictorok: hatósági szolgák a rómaiaknál, akik egyesével lépdelték a magasabbrendű hivatalnokok előtt, hogy számukra helyet csináljanak s tisztelgésre figyelmeztessék a népet. Jelvényük a fascés, bárdal ellátott szil– vagy nyírvesszőcsomó, veresszínű szíjjal összekötve, volt.

Livius: nagy római történetíró (i. e. 59-17). Főmunkájában Róma történetét tárgyalja a város alapításától kezdve a saját koráig.

Lotophagosok: magyarul lótuszevők. Ókori mesebeli nép (Odysseia 9. ének), akik Odysseust és társait édes lótusz növényvel olyan jól tartották, hogy azok megfedkeztek hazájukról.

Marius Karthágó romjain: M. római hadvezér és szerencsétlen politikus (i. e. 156-86), aki régi versenytársa és ellenfele, L. Cornelli Sulla rémuralma elől Karthágó romjain bujdosott, sötét gondolatokba merülten. Amikor a numídi helytartó egy követe távozásra szólította fel, azt válaszolta a szolgának: »Mondd meg uradnak, hogy Mariust Karthágó romjain láttad!« Sulla bosszúja csak hamvait érte utói, amit az az Anio hullámaiba szórattott.

Medea: I. Jason-nál.

Milo: I. Clodius-nál.

Minotaurus: minotaurus-bika, egy félig ember, félig bikaalakú szörnyeteg, akinek a labynthusba, barlangjába, ahol tartózkodott, évente 7 ifjút és leányt kellett küldeni áldozatul. Theseus, az attikai hős győzi le Ariadne segítségével.

Mohammed ben Abdallah: a mohammedán vallás alapítója. Mekkából Medina városába történt kivándorlása, az u. n. »Mohammed futása« (hedzsira) az arab időszámítás kezdete (i. u. 622).

Mommsen: Három német testvér, August, Theodor és Tycho, kiváló klasszikus nyelvészek.

Nabukodonozor: (II. N.) babilóniai király (i. e. 604-562), aki elpusztította Jeruzsálemet s a zsidókat babilóniai fogságba hurcolta.

Narratio rerum: tárgyalás.

Naxos: Sziget a Földközi tengerben, a Kikládok csoportjának tagja.

Numerus clausus: az a szám, amelyet valamely társulat, testület tagjainak száma meg nem haladhat. Nálunk az elmúlt bűnös rendszer a zsidóságra alkalmazta.

Olympos: Görögország legmagasabb hegye, az istenek lakóhelye.

Ossa: hegycsúcs, melyet Ötös és Ephialtes, az Olympos halhatatlan lakóit háborúval fenyegetve az Olympos fölé, s arra egy másik hegyet a Peliont akarták rakni, hogy így jussanak az égbe. Apolló ölte meg őket.

Pallos Athéné: (lat. Minerva) neve azonos gyökerű Athén városának elnevezésével, a természeti erők és tünemények (vihar, felhő, villám) megszemélyesítése; később a tervszerű hadviselés képviselője, a józan észnek s minden belőle fakadó foglalkozás, tevékenység áldást hozó nagyasszonya.

Patres et conscripti: Atyák és összeírottak. Ez volt a megszólítás a római szenátusban.

Panganét: a rövid kard népies elnevezése.

Pátosz: heves érzelmek, felindulás visszatükröződése a nyelvben; szónoki lendület.

Pártusok: (parthusok) a mai ázsiai Khoraszán területén élő nép. I. e. 250 körül a macedónok ellen fellázadva birodalmat alapítottak. Vad, harcias lovas és íjász nép volt. Rossz tulajdonságaik közé tartozott a mértéktelen ivás és fajtalanság.

Persephone elrablása: P. Zeus és Demeter leánya, aki virágos réten játszadozott társnőivel, midőn meghasadt a föld, fölbukkant Hades arany szekerekével s a sikoltozó leányt magával vitte az alvilágba.

Pelion: I. Ossa-nál.

Pindaros: görög költő (i. e. 522-442). Munkáinak nagy része az alexandriai könyvtár égésével megsemmisült. Ránk maradt ódái főleg a nemzeti játékokon győztes versenyzők dicsérete.

Plato: (gör. Platón) a görög bölcselet Aristoteles mellett legnagyobb alakja (i. e. 427-347). Gondolatai óriási hatással voltak a nyugati művelődés fejlődésére.

Plutarchos: görög történetíró (i. u. 48-120), Tacitus kortársa. Főművében »Párhuzamos életrajzok« címmel mintegy 23 görög s ugyanannyi római nagy ember életét írta meg.

Polybios: a pún háborúk görög történetírója (i. e. 169 körül). Élete nagy részét külföldön töltötte. Műveit pontosság, hűség, elfogultságmentes ítélet jellemzi.

Polyphemos: a félszemű óriás kiklopszok egyike. Odysseus és társai úgy menekültek meg barlangjából, hogy kiszúrták szemét s mikor a sebzett óriás elállta a kijáratot, a kitóduló birkák hasa alá fogódzkodtak.

Propertius Sextus: római elégia költő (i. e. 47-14). Költeményeiben a tudós tanulmány lendületes költői szenvedélyességgel olvadt egybe.

Pro Roscio: Cicerónak az ameriai S. Roscius védelmére tartott beszéde, melyben nemcsak a jogért és az igazságért való lelkesedés ragad meg, de a bátor kiállás is Sulla kegyencének üzelmeivel szemben.

Prustas: Bithiniai király, aki a menekülő Hannibál rejtekhelyét elárulta a rómaiaknak.

Punctum saliens: Mindennek az oka, eredete. Aristoteles említi állattani munkájában a tojás fehérében lebegő véres pontot, amelyből a madár szíve lenne.

Quos ego: Neptun ezzel fenyegeti meg az engedelmeskedni nem akaró szeleket (Aeneis I. 135). Magyarul annyi mint: Majd adok én nekik!...

Rétor: az ókori görögöknél a szónoknak, valamint a szónoklat tanítóinak közös neve.

Roxan: I. Cyrano-nál.

Sans peur ét sans reproche: (francia) félelem és gáncs nélküli. A középkori lovagokra értették.

Salmanassar: asszír királyok nevei.

Scipio: I. Hannibal-nál.

Scrupalus: kétség, kétely, aggály.

Scriptor: író.

Seneca L. Annaeus: bölcselelő és drámaíró (i. e. 5-i. u. 65), fennmaradt művei közül különösen erkölcsbölcseleti értekezései és levelei értékesek.

Sine ira et studio: ellenszenv és részrehajlás nélkül (Tacitus: Annales 1.1).

Sokrates: nagy görög bölcselelő (i. e. 469-399), a szabad oktatás iskolájának megeremtője. Szép és előkelő ifjak társaságában, beszélgetés közben fejtette ki dialektikus módszerének erejét. Politikai ellenfelei halálra ítélték s ki kellett innia a bürökből készített méregpoharat.

Soccus: bőrből vagy nemezből készült fércipő, papucs, melynek viselését nem tartották férfias dolognak: elpuhult emberek szerették hordani, mert nem volt rajta fűzőszalag. Átvitt értelemben a vígjáték költészetét jelentette, mint ahogy a cothurnus a tragédiáét.

Sulla: I. Marius-nál.

Szillogizmus: a gondolkodásnak olyan művelete, amikor adott ítéletekből új ítéletet származtatunk le. Két fajtája van: indukció és dedukció.

Tacitus Cornelius: a római történetírás kiváló képviselője (i. u. 55-120). Elvéhez, hogy részrehajlás és ellenszenv nélkül írjon (*sine ira et studio*), amennyire tudott, hú maradt.

Tarquinius: T. Priscus Róma ötödik királya; T. Superbus, a »gőgös« pedig sorrendben a hetedik és az utolsó király.

Thasos: (Thasus) sziget az Aegei-tengerben. Híres volt boráról és gabonájáról.

Theseus: attikai nemzeti hős, I. Ariadne-nél.

Thonuzóba: besenyő vezér, aki István király idejében visszautasította a kereszténység föl vételét s halála után pogány módra, feleségével együtt temették el.

Tetrakonta-oktaéder: magyarul negyvennyolcas, a kristálytanban a szabályos rendszer egyik alakja, melyet 48 háromszög határol.

Titánok: Uranos és Gaia gyermekei, az ő segítségükkel dönti meg Zeus apjának, Kronosnak uralmát.

Tóga: a római polgár gyapjúszövetből készült ruhája a tunica felett, melyet békés időkben viselt. Megkülönböztetésül szolgált a katonákkal és az idegenekkel szemben.

Turris Maecenatiana: Horatius használja ezt a kifejezést. Átvitt értelemben az elzárkózottság elefántcsont tornyát értjük rajta.

Sauromatae: Sarmatia egy részének lakosai, a szarmaták (Móra regényében Szkítia!), mely név az idők folyamán a scytha név helyébe lépett.

Varchoniták; (magyarul várkunok) az avarok ősei. A név a két őstörzs, *uar* és *khun* összevonásából származott. (V. ö. Jókai hasonlónevű elbeszélésével.)

Vae victis: Jaj a legyőzötteknek! Brennus gallus hadvezér a rómaiakat legyőzve ezer font arany sarcot rótt rájuk. Mikor mérték az aranyat, a rómaiak méltatlankodtak, hogy a gallusok hamis mértéket használnak. Brennus az azóta híressé vált mondással dobta be súlyos kardját a serpenyőbe.

Ventosa plebs: Ingotag, köpönyegforgató nép.

Via Scelerata: bűnösök útja. Ezen vitték Rómában a halálraítélteket.

Virginálni: hangszeren játszani. Virginál a régi zongora (spinett) neve.

Vosz Chrestos: A görögkeleti egyházi szertartás szerint húsvétkor a hívek templomból jöve ezekkel a szavakkal s csókkal köszöntik egymást.

Zámai csata: I. Hannibal-nál.

.oOo.